

**MATERIALS
OF THE XVI INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND
PRACTICAL CONFERENCE**

**PROSPECTS OF WORLD SCIENCE -
2020**

July 30 - August 7, 2020

Volume 3

SHEFFIELD
SCIENCE AND EDUCATION LTD
2020

SCIENCE AND EDUCATION LTD

Registered in ENGLAND & WALES Registered Number: 08878342
OFFICE 1, VELOCITY TOWER, 10 ST. MARY'S GATE,
SHEFFIELD, S YORKSHIRE, ENGLAND, S1 4LR

Materials of the XVI International scientific and practical Conference
Prospects of world science - 2020 , July 30 - August 7, 2020: Sheffield.
Science and education LTD -88 p.

Date signed for printing ,
For students, research workers.
Price 3 euro

ISSN 2312-2773

© Authors , 2020

© SCIENCE AND EDUCATION LTD, 2020

BIOLOGICAL SCIENCES**The physiology of man and animals.**

К.б.н. Шилина М. В., Путро П. Д., Москалева Н. В., Жолудев И. Н.
Витебский государственный университет им. П. М. Машерова, Беларусь

КАРАНТИН И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ СТУДЕНТОВ.

Известно, что страх и агрессия - это базовые эмоции и нужны нам для выживания. В состоянии стресса возникает чувство тревожности, которое при длительном стрессе может превратиться в страх. В условиях пандемии по COVID-19 и принятым карантинным мерам, большинство людей оказались в состоянии длительного неконтролируемого стресса. Эффекты такого стресса в настоящее время изучаются, в связи с развитием информационных технологий и наличием виртуального пространства и виртуальных образовательных программ. Известно, что неконтролируемый стресс приводит к смещенной моторной активности и угнетению когнитивных функций. Может приводить к депрессии и изменять состояние эндокринной и сердечно-сосудистой системы.

Строение мозга (количество нейронов) у всех людей различное, определенные зоны коры могут быть представлены разным количеством нейронов, и разным количеством нейронных связей. Количество связей формируется в течение жизни, при определенных условиях. Так длительное чувство страха и опасности приводит к увеличению миндалевидного тела, увеличивается количество нейронных связей и ассоциативных зон, связанных с теми ощущениями, которые сопутствуют или сопровождают эти ощущения.

Если человек уходит в тревожное состояние, то количество нейронных связей в лимбической системе и миндалине возрастает, и выйти из кризисной ситуации очень сложно. Мозг меняется на физическом уровне и справиться с последствиями стресса очень сложно. Длительный карантин по COVID-19, стал таким неконтролируемым стрессом, из которого пока невозможно выйти,

длительная тревожность приводит ко многим негативным последствиям в разных сферах жизни.

Было предложено студентам снизить уровень стресса через смещения фокуса внимания и увеличения физических нагрузок.

Чтобы тревожность не возрастала надо максимально запланировать и занять свой день. С переходом на дистанционное образование, многие студенты начали нарушать режим дня, что усилило стрессовые факторы. Поэтому появилась необходимость планирования своего рабочего дня. Контроль начинался с малого, не надо ставить грандиозные цели.

Необходимо также контролировать время, которое затрачивается на реальные контакты (окружающие люди) и виртуальные, измененные контакты (интернет-порталы и дистанционное образование). Во время стресса выделяется большое количество кортиколиберина, адреналина и кортизола. Именно эти гормоны помогли нам выжить, но и они вводят организм в измененное состояние, повышающее тревожность. Снижают уровень стрессовых гормонов, другие гормоны – дофамин и серотонин.

Учащихся и студентов нужно научить контролировать свой свою деятельность, т.е. ставить задачи и их выполнять, начиная с малого.

Например, почистить зубы, налить чай, сделать бутерброд, сделать уроки, почитать книгу, выполнить комплекс физических упражнений, пообщаться с родными и т.д. Все это начнет менять уровень гормонов, повышать самооценку и снижать уровень тревожности и стресса, и выводит из измененного состояния.

Избыток кортизола и повышенная функция надпочечников приводит к снижению в организме витамина Д, который в свою очередь контролирует состояние опорно-двигательного аппарата, иммунитет, состояние нервной системы и гормональный статус организма. Поэтому необходимо принимать аптечные препараты витамина Д, особенно в состоянии стресса. Для выработки серотонина необходимо употреблять продукты содержащие незаменимую аминокислоту триптофан (овсянка, печень, яйца, сыр и т.д.).

ECONOMIC SCIENCE

The economy of the enterprise

Ківер А. В., аспірант спец. 051 "Економіка",

к.е.н., доц. Бєлова Т.Г.

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний стан світової та вітчизняної економіки характеризується економічною та фінансовою кризою. Так, німецьке рейтингове агентство Fitch, прогнозує у 2020 році падіння економіки ЄС – на 7%, США – на 5,6%, Великої Британії – на 6,3%. В той же час, український уряд прогнозує падіння вітчизняної економіки у 2020 році на 4,2 % [1,2].

Кризові явища та відсутність ефективної державної політики у сфері економіки значно посилюють вплив зовнішнього середовища на діяльність українських підприємств. Тому актуальною є проблема забезпечення в ринкових умовах господарювання економічної стійкості підприємств.

У сучасній науковій літературі єдиного підходу до визначення сутності поняття «економічна стійкість» немає. Найбільш ґрунтовне поняття економічної стійкості підприємства, на наш погляд, наводить Плєсняєва С.М., яка розглядає її як економічний стан, за якого підприємство здатне підтримувати оптимальну пропорційність у розвитку свого виробництва і реалізації продукції, вільно маневруючи власними і запозиченими коштами та внутрішніми матеріальними ресурсами, постійно знижувати негативні дії несприятливих чинників розвитку та забезпечувати безперебійний процес поновлення витрат на відтворення та розширення виробництва [3].

Економічна стійкість підприємства складається з взаємопов'язаних складових, збалансованість яких забезпечує його рівновагу. Оскільки

економічна стійкість підприємства утворюється в процесі виробництва, а потім проходить етапи реалізації і розподілу готової продукції, то доцільним, на нашу думку, буде виділити такі функціональні складові як виробнича, фінансова, маркетингова, управлінська, інноваційна та комунікаційна (ділова).

1. Виробнича складова характеризується відношенням прибутку до витрат, оскільки головна мета будь якого підприємства є отримання прибутку. Функціонал цієї складової передбачає: забезпечення раціональної організації виробничого процесу, підвищення рівня використання виробничої потужності, зменшення браку, збільшення якості продукції, забезпечення виробництва кваліфікованими кадрами, забезпечення оптимального рівня виробничих запасів, пошук шляхів зменшення собівартості продукції.

2. Фінансова складова визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових коштів підприємства у процесі його діяльності та відповідає за формування та обґрунтування використання грошових коштів, формування грошового потоку, забезпечення платоспроможності та ліквідності, використання фінансових інструментів для впливу на величину чистого прибутку, ефективне використання власних та запозичених коштів.

3. Маркетингова складова характеризується рівнем ділової активності підприємства, надійністю економічних зв'язків, конкурентоспроможністю підприємства та часткою на ринку збуту продукції. Основними завданнями маркетингової складової є: дослідження ринку збуту, визначення основних конкурентів, формування оптимального асортименту продукції та цін на неї, збільшення частки продукції підприємства на ринках збуту, стимулювання продажів.

4. Управлінська складова відображає стійкість організаційної структури підприємства, ефективність і налагодженість зв'язків між центрами відповідальності. До завдань управлінської складової можна віднести: формування ефективної організаційної структури підприємства, оптимізація

завантаженості робітників, мінімізація витрат на діяльність управлінської ланки працівників, формування корпоративної культури фірми, забезпечення відсутності дублювання управлінських функцій, забезпечення оптимальної завантаженості працівників.

5. Інноваційна складова характеризує спроможність підприємства до впровадження сучасних технологій і способів організації виробництва та передбачає: впровадження сучасних технологій, стимулювання розробок НДДКР в межах підприємства, удосконалення та осучаснення асортименту продукції.

6. Комунікаційна (ділова) складова характеризується позитивною репутацією фірми, прихильністю споживачів, надійністю та ефективністю ділових зв'язків з різними учасниками ринку. Ділова складова передбачає: розробку та впровадження конкурентної стратегії підприємства, розширення ділових зв'язків з іншими суб'єктами на ринку, регулярний моніторинг ситуації на ринку, запровадження та реалізація механізму управління ризиками.

Отже, для того щоб вітчизняні підприємства зберігали свою рівновагу в нестабільних ринкових умовах, їм необхідно своєчасно реагувати на внутрішні та зовнішні чинники впливу, впроваджувати новітні методи управління маркетинговою та управлінською стійкістю, здійснювати стратегічне планування, ефективно управляти фінансовими ресурсами тощо.

Література:

1. Коронавірусна економічна криза стане найбільшою з часів Другої світової війни – Fitch. URL: <https://hromadske.ua/posts/koronavirusna-ekonomichna-kriza-stane-najbilshoyu-z-chasiv-drugoyi-svitovoyi-vijni-fitch> (дата звернення: 25.05.2020).

2. Економіка України у першому кварталі 2020 року впала на 1,2% – Мінекономіки. URL: <https://hromadske.ua/posts/ekonomika-ukrayini-u-pershomu-kvartali-2020-roku-vpala-na-12-minekonomiki> (дата звернення: 25.05.2020).

3. Плєснєвє С.М. Формування і підвищення економічної стійкості фермерських господарств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.07.02 « Економіка сільського господарства та АПК» / С. М. Плєснєвє. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний аграрний університет, 2004. 25 С.

Foreign economic activity

К.е.н. Наумов М. С.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ВПЛИВ ТОВАРНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ НА РІВЕНЬ ЕКОЛОГІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Згідно з результатами дослідження рівня смертності від забруднення навколишнього середовища медичного журналу «The Lancet», забруднення довкілля є причиною кожної шостої передчасної смерті у світі. Таким чином, забруднення навколишнього середовища становить більшу загрозу, ніж СНІД, туберкульоз та малярія або різні форми насильства включно з війнами. За даними Інституту оцінки та вимірювання показників здоров'я, забруднення атмосферного повітря в Україні призводить приблизно до 58 тисяч смертей щороку і за показником смертності на 100 тисяч населення (120-140 смертей) наша країна посідає перше місце у світі. З метою поліпшення ситуації фахівці пропонують застосовувати ефективні методи й інструменти моніторингу для оцінки негативних факторів впливу на стан довкілля та сформулювати уявлення про вплив цих факторів на життя та здоров'я мешканців країни.

Для вирішення проблеми забруднення навколишнього середовища необхідним є також виявлення найбільших «забруднювачів». Такий антирейтинг складає Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. До топ-100 входять підприємства за трьома категоріями: «скиди забруднення стічних вод» (33 підприємства), «утворення відходів» (34 підприємства) та «викиди в атмосферне повітря» (33 підприємства). По скидах забруднених стічних вод список найбільших забруднювачів довкілля в Україні має наступний вигляд: ПАТ АК «Київводоканал», ПрАТ «Меткомбінат «Азовсталь», ПАТ «Дніпровський Меткомбінат», ПАТ «Запоріжсталь», КП «Дніпроводоканал», ТОВ ВКФ «НАЙС», ЛМКП «Львівводоканал», «Миколаївводоканал», КП «Чернігівводоканал». Як видно, за рівнем забруднення стічних вод лідирують організації, що займаються водопостачанням та водовідведенням, а також підприємства гірничо-металургійного комплексу. Останні є беззаперечним

лідерами у двох інших категоріях. Перша десятка забруднювачів, які є утворювачами найбільшої кількості відходів, має вигляд: ПрАТ «Північний ГЗК», ПрАТ «Інгулецький ГЗК», ПрАТ «Центральний ГЗК», ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ПАТ «Південний ГЗК», ТОВ «Єристівський ГЗК», ПрАТ «Новотроїцьке рудоуправління», ПрАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча», Структурний підрозділ ПрАТ «ММК ім. Ілліча» ГЗК «Укрмеханобр», АТ «Покровський гірничо-збагачувальний комбінат». До першої десятки найбільших забруднювачів по викидах в атмосферне повітря увійшли не тільки підприємства гірничо-металургійного комплексу, а й електростанції: ПрАТ «ММК ім. Ілліча», ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ВП «Бурштинська ТЕЦ» ПАТ «ДТЕК Західенерго», ВП «Курахівська ТЕС» ТОВ «ДТЕК Східенерго», ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля», Вуглегірська ТЕС ПАТ «Центренерго», ПАТ «Дніпровський меткомбінат», ВП Запорізька ТЕС ПАТ ДТЕК «Дніпроенерго», ПрАТ «МК «Азовсталь», ВП «Ладижинська ТЕС» ПАТ «ДТЕК Західенерго».

Металургійне виробництво виступає одним із найбільших забруднювачів навколишнього природного середовища через свою технологічну особливість, а саме, низький середній коефіцієнт виходу готової продукції: обсяг кінцевої продукції не перевищує 30 %. Таким чином, понад двох третин із десятків тисяч тон сировини, що щорічно споживають металургійні підприємства України перетворюється на відходи виробництва. Розвиток металургії сприяє активізації суміжних галузей, які пов'язані з нею відношеннями вертикальної інтеграції і які також забруднюють навколишнє середовище. Перед усім, мова йде про гірничо-збагачувальні комбінати та підприємства енергетики. Саме перераховані підприємства утворюють абсолютну більшість у списку найбільших забруднювачів країни.

У зв'язку з наведеними фактами виникає питання: чому, незважаючи на завдану шкоду, гірничо-металургійний комплекс продовжує свою діяльність, істотно не зменшуючи навантаження на навколишнє середовище? Відповідь, на нашу думку, пов'язана зі структурою товарного експорту нашої країни. В умовах слабого внутрішнього ринку саме зовнішньоекономічна діяльність дозволяє підприємствам значно збільшувати власні доходи, що позитивно впливає на обсяги податкових надходжень до державного бюджету, сприяє розвитку суміжних галузей, збільшує кількість робочих місць тощо. Крім того, доходи від

експорту отримуються у твердій валюті, що є потужним стимулом за умови нестабільності національної валюти. Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2019 році саме продукція металургійних підприємств – недорогоцінні метали та вироби з них – посіла друге місце (20,5 %) у структурі експорту товарів з України й принесла 10 255,685 млн дол. Відповідно, розвиток гірничо-металургійного комплексу є одним із пріоритетів економічної політики держави. Впровадження додаткових очисних споруд, яке могло б вирішити проблему забруднення, пов'язане зі збільшенням витрат, а отже, призводить до скорочення прибутку або збільшення собівартості продукції, що є не вигідним для підприємств-експортерів. Ситуація, коли в країнах із низьким рівнем доходу не приділяється належна увага негативному впливу провідних галузей на довкілля описана в літературі. Мова йде про екологічну криву Кузнеця. Ця крива має перевернену U-подібну форму і її суть полягає в наступному. На ранніх стадіях розвитку має місце тенденція до розвитку тих видів діяльності, які характеризуються значним забрудненням довкілля, але в той же час приносять високі доходи. Низький рівень доходів населення призводить до того, що люди віддають перевагу економічному зростанню, а не захисту навколишнього середовища. Але по мірі зростання добробуту відбуваються зрушення в бік екологічно чистіших секторів і більш високий рівень реального доходу сприяє підвищенню вимог до якості навколишнього середовища, що призводить до введення корегувальної фіскальної політики та жорсткого нормативно-правового регулювання. Темпи економічного зростання в Україні дозволяють зробити висновок, що структурна трансформація вітчизняної економіки, яка матиме наслідком зменшення екологічного навантаження, відбудеться у майбутньому, адже країна знаходиться на висхідній частині екологічної кривої Кузнеця.

Economy of industry

Савченко Ю. В., Сталович Н. С.

Учреждение образования «Гомельский государственный технический университет имени П. О. Сухого»

МЕТОДОЛОГИЯ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ БЕЗОПАСНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Система критериев эколого-экономической оценки безопасности промышленной организации должна охватывать все уровни ее взаимодействия с окружающей средой - от локального до глобального. Система показателей экобезопасности локального уровня ориентирована, прежде всего, на оценку экологической составляющей производственно-хозяйственной деятельности организации.

Методология эколого-экономической оценки безопасности деятельности может быть определена следующими основными этапами:

Организационно-экономическая характеристика природопользователя.

Природно-климатические условия хозяйствования.

Социально-экономические условия природопользования.

Ресурсопотребление и ресурсный баланс организации.

Технологическо-экологические особенности производства.

Анализ природоохранного хозяйства и экологической службы.

Экономические критерии экологической безопасности.

Эффективность природоохранной деятельности.

Обобщение полученных результатов.

На этапе организационно-экономической характеристики природопользователя рассматриваются: правовая, организационная и управленческие структуры организации; проводится детальный анализ основных экономических и финансовых результатов производственно-хозяйственной деятельности. При этом дается качественная оценка взаимосвязи экономико-управленческих позиций, характера и динамики природопользования.

Анализ природно-климатических условий включает изучение влияния на процессы природопользования следующих факторов: климата, географического положения, рельефа, элементов литосферы и гидросферы, биоценозов и т.д. Основными критериями здесь являются экологическая ценность территории и степень подверженности экологическим рискам.

Влияние социально-экономических условий хозяйствования на динамику экологической безопасности определяется численностью и плотностью населения на прилегающих территориях, экономическим уровнем развития региона, состояние инженерных сетей и коммуникаций, действующими социальными стандартами, историко-культурными факторами.

Ресурсный баланс формируется на основе балансов составляющих компонентов (воздуха, воды, топливно-энергетических ресурсов и т.п.). Особое внимание при этом следует уделять ресурсам, добычу которых осуществляет непосредственно субъект хозяйствования.

На этапе технико-экологического анализа проводится качественная и количественная оценка техногенного воздействия организации на окружающую среду (формы и виды воздействия, объемы выбросов и сбросов вредных веществ, движения твердых отходов, уровни вредных физических воздействий и т.д.). Комплексным показателем здесь является категория опасности субъекта хозяйствования – критерий, обратный показателю экологической безопасности. Определение категории опасности организации проводится в соответствии с Инструкцией по инвентаризации выбросов загрязняющих веществ в атмосферный воздух [1].

Для более полного учета техногенных воздействий, в том числе внеатмосферных, целесообразно использовать систему дополнительных критериев, которые не связаны непосредственно с определением категории опасности объекта, но позволяют ранжировать объекты оценки в рамках существующих категорий (коэффициент водооборота, коэффициент эффективности технологии очистки отработанных водных ресурсов, коэффициент обезвреживания отходов и др.).

В качестве эколого-экономических показателей оценки экологической безопасности субъектов хозяйствования возможно использовать экологические платежи. Здесь нужно отметить, что в своем большинстве экологические

платежи являются производными удельных показателей ущерба от негативного воздействия на окружающую среду.

Однако следует иметь в виду, что в ракурсе социально-экономических аспектов используемые расчеты экологических платежей и ущербов недостаточно объективны в силу отсутствия корректности в определении фактических потерь от ухудшения качества окружающей среды.

Основным обобщающим экономическим показателем воздействия производственно-хозяйственной деятельности на окружающую среду является природоемкость выпускаемой продукции, определяемая отношением экологических издержек к объему производства.

Существенным экономическим критерием уровня обеспечения экологической безопасности является эффективность природоохранной деятельности. Экономическая эффективность природоохранной деятельности определяется соотношением между результатами природоохранных мероприятий и обеспечившими их затратами. В случае, когда природоохранные разработки имеют инвестиционный характер и связаны с выходом на конечную продукцию (работу, услугу), имеющую стоимостную оценку, необходимо экономическую эффективность определять с учетом сложившиеся в мировой практике принципов.

На завершающем этапе эколого-экономического анализа безопасности производственно-хозяйственной деятельности организации проводится обобщающая оценка полученных результатов, на основе которой определяются основные направления оптимизации процессов природопользования.

Литература:

1. Об утверждении Инструкции о порядке инвентаризации выбросов загрязняющих веществ в атмосферный воздух: Постановление Министерства природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь от 23 июня 2009 г. № 42 / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2009. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>. – Дата доступа: 22.07.2020.

Сталович Н.С., Савченко Ю.В.

Учреждение образования Гомельский государственный технический университет им. П.О. Сухого

ТРАНСПОРТНАЯ УСТАЛОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГОРОДСКОГО ПАССАЖИРСКОГО ТРАНСПОРТА

Существует такое понятие: транспортная подвижность, то есть число поездок на транспорте, которое приходится в год на одного жителя города. Для областных городов Республики Беларусь величина эта составляет от 400 до 500 поездок. Это означает, что в среднем три раза в два дня каждый из нас (так сказать среднестатистический горожанин) пользуется трамваем, троллейбусом, автобусом или метро, потребляет так называемую транспортную услугу, а значит и все неприятности, видимые и невидимые, которые при всей своей полезности и необходимости городской транспорт несет своему пассажиру.

При стабилизации объемов перевозок городским пассажирским транспортом значительно снижается уровень и качество обслуживания пассажиров вследствие неудовлетворительного санитарного и технического состояния подвижного состава, вокзалов и других пассажирских помещений; не соответствует современным требованиям профессиональная подготовка работников, связанных с обслуживанием пассажиров; не проводится целенаправленная работа по совершенствованию справочно-информационных систем. Негативное влияние оказывает снижение регулярности и частоты движения транспортных средств. Наиболее остро неудовлетворённость населения транспортным обслуживанием ощущается в часы «пик», когда наполнение салонов превышает нормативное и составляет иногда 10 - 12 человек на квадратный метр свободной площади пола. В этих условиях возникает транспортная усталость населения города.

Часто, по аналогии с производственной сферой, в оценке хозяйственной деятельности непроизводственных отраслей, например в сфере массового обслуживания, приоритет в ущерб социальному результату отдается

экономическому эффекту. При этом нередко сокращение себестоимости услуг достигается ценой ухудшения качества обслуживания. Что касается транспортного обслуживания населения, то экономическая оценка транспортной усталости непосредственно связана с оценкой стоимости трудовых ресурсов.

Продукция пассажирского транспорта не имеет вещественной формы, однако, в результате транспортного обслуживания материально изменяется положение пассажира на территории города. В результате изменения положения трудоспособного гражданина изменяется стоимость «трудовых ресурсов». Потенциальная в момент ожидания транспорта на остановочном пункте, она становится реализованной в пункте назначения поездки пассажира.

Стоимость трудовых ресурсов может оцениваться с народнохозяйственной точки зрения или с потребительской. Народнохозяйственная учитывает потери в производстве продукции или услуг из-за затрат рабочего времени на поездки, из-за снижения производительности труда и заболеваний, вызванных некачественным транспортным обслуживанием.

Потребительская оценка учитывает три вида ограничений:

- на доход, который мог быть заработан за время, затраченное на поездки;
- на потери дохода, которые могут быть в связи со снижением интенсивности восприятия транспортной усталости или болезни;
- на время, которое может быть израсходовано на транспортные поездки.

Таким образом, экономическая оценка транспортной усталости зависит как от доходов пассажира, так и от типа поездки и транспортных условий.

Установленная рядом исследований зависимость производительности труда пассажира ГОПТ от времени передвижения дает основания рассматривать продолжительность потребления транспортной услуги как дополнительный фактор, определяющий изменения стоимости производимой продукции. Влияние транспортной усталости на снижение производительности труда работников можно выразить условно через потерю рабочего времени и объем недопроизведенной продукции.

Экспертным путем на основе изучения использования внерабочего времени было установлено, что один час внерабочего времени составляет от 35 до 45% стоимости рабочего времени. Количественной субъективной оценкой

затраченного времени на поездку являются суммарные затраты времени поездки, подхода к остановочному пункту, ожидания транспортного средства.

Неравномерность движения транспорта на маршрутах, продолжительная транспортная качка, сильный шум на уровне 50 децибел и выше, масса высоковольтного электрооборудования и сопутствующее ему электромагнитное поле, духота и пыль летом, холод зимой, психологические нагрузки из-за давки и ругани в переполненных салонах - все эти факторы приводят к ухудшению самочувствия, нервозности, дискомфорту, апатии и усталости, снижению работоспособности пассажиров.

Установлено, что пассажир, ожидающий транспортное средство, имеет повышенное визуальное восприятие динамики движения всех подвижных единиц на конкретном участке дороги, и остро переживает отсутствие транспорта «своего» маршрута, чему способствует еще и расписание движения со слишком приблизительной информацией об интервалах движения.

По данным психологов большая транспортная усталость снижает работоспособность на 7-12%. Кроме того, медицина предупреждает о наличии в общественном транспорте в десятки раз выше нормальной концентрации всевозможных микробов, бактерий и палочек.

Обычное для наших городов чрезмерное наполнение пассажирских салонов на транспорте — весьма серьезный социальный фактор, определяющий стрессовые состояния, повышенную транспортную усталость, распространение заболеваний в период эпидемий и т.п.

PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Physical culture and sport: problems, researches, offers

Городинський С.І.

Вищий державний навчальний заклад України

«Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці

ПРОЦЕС САМОПІДГОТОВКИ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

На сучасному етапі розвитку сучасної освіти основним завданням фізичного виховання є збереження і розвиток інтелектуального та фізичного потенціалу нації. Вирішення цього завдання вимагає виховання повноцінної, гармонійно розвиненої, фізично і психічно здорової особистості, складовою якого є забезпечення фізичної активності. Державі сьогодні потрібен фахівець, який не тільки функціонально готовий до професійної діяльності а й сформований як творча особистість.

Відповідно що проблема самовдосконалення викладачів фізичного виховання у процесі професійної діяльності набуває все більшої актуальності, на сам перед тому, що сучасна система освіти потребує нової генерації педагогів, які є конкурентоздатними та мобільними.

Впровадження у навчальний процес інноваційних технологій (інформацій-них, оздоровчих, здоров'язбережувальних, рекреаційних тощо), перехід на європейську систему освіти (Болонську) вносять суттєві зміни і корективи у зміст професійної діяльності викладачів фізичного виховання.

Оскільки суттєво підвищуються вимоги до педагогів вищої школи відповідно до світових стандартів то педагогічний процес зумовлює необхідність неперервної освіти, зокрема такого їх різновиду як самовдосконалення, самоосвіта та самовиховання.

Ефективність формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійного саморозвитку значної мірою залежить від використання форм і методів навчання, а також від форми організації навчального процесу у виші.

Кожен викладач фізичного виховання має досконало володіти методикою проведення занять, знати форми проведення занять, засоби фізичного виховання, методи контролю, володіти термінологією та інноваційними підходами у галузі фізичного виховання тощо.

Трансформація процесу формування із студента факультету фізичної культури в майбутнього педагога, на думку ряду відомих науковців, неможлива без усвідомлення себе як суб'єкта педагогічної діяльності.

Проте на сьогоднішній день реальний рівень фахівців з фізичного виховання залишається низьким. Значна частина працюючих вчителів фізичної культури мають невисокий рівень знань, педагогічної техніки, вони не вміють (а зрештою не виникає і такої нагальної потреби) самостійно опрацьовувати літературу, не володіють уміннями педагогічного аналізу та оцінювання.

Процес самовдосконалення викладачів фізичного виховання у процесі професійної діяльності постає феноменом, у якому на суб'єктивному рівні відображено уявлення про нормативні цілі, способи здійснення і перетворення власної професійної діяльності; їхні ціннісні настанови, що виявляють ставлення до цієї діяльності; практичні дії, означені уявлення і цінності відтворюються в процесі фахової діяльності.

Слід зауважити що для забезпечення ефективного функціонування національної системи фізичного виховання вимагають перегляду засади професійної підготовки вчителів фізичного виховання.

Узагальнюючи основні проблеми можна сміло виділити наступні категорії, які потребують додаткової уваги. Зокрема, значне місце у професійній діяльності викладача фізичного виховання відводиться педагогічному спілкуванню.

Стратегічним напрямом вищої фізкультурної освіти на думку І. Свістельника є активне запровадження сучасних комп'ютерних технологій в педагогічну діяльність. Для цього необхідна цілеспрямована політика розробки і використання не лише окремих програм навчання за допомогою комп'ютера, та створення комплексу навчально-інформаційних матеріалів.

Отже, самовдосконалення викладачів фізичного виховання у професійній діяльності забезпечує їх активну діяльність, високу мотивацію, спрямованість на створення належних умов для постійної самоосвіти, розвитку дослідницьких

здібностей, які сприяють підвищенню фахової майстерності, досягненню найвищого рівня творчості та самореалізації. Відтак, ми доходимо висновку, що «самовдосконалення викладачів фізичного виховання у процесі професійної діяльності» - це цілеспрямований процес покращення власної професійної діяльності через орієнтування на удосконалення теоретичної, науково-методичної, організаційної, мовної, рухової, творчо-пошукової підготовки до проведення занять.

Використана література

1. Башавець Н. А. Проблема самовдосконалення викладачів фізичного виховання у процесі професійної діяльності// Н.А. Башавець// Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/14216>.
2. Веселовський А. Окремі напрями професійної підготовки фахівця фізичної культури у світлі вимог сьогодення / А. Веселовський, В. Редчиць, І. Ільчишин // Актуальні питання гуманітарних наук. - 2016. - Вип. 15. - С. 277-283. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2016_15_35.
3. Шаповалова І. В. Модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійного самовдосконалення в умовах модернізації професійної освіти. Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. праць. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2015. Вип. 15. С. 336-342.
4. Юр'єва, Л., Сава, М., & Яворський, Ю. (2016). Особливості професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, (3(7), 38-41.

Ібрагімова Л.С.

*Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВНЗ

Все частіше набуває актуальності проблема дефіциту рухової активності що з кожним роком охоплює все більше вікових груп населення нашої держави. Як наслідок прямий негативний вплив на фізичний стан студентської молоді в процесі їх підвищення рівня фізичної та розумової працездатності в закладах вищої освіти.

Для розв'язання цього складного та надзвичайно важливого завдання, передусім, потрібно привести спосіб життя студентів у відповідність із закономірностями оптимального функціонування організму, розробити ефективні засоби впливу на організм, запровадити раціональний режим праці й відпочинку.

За даними Цись Н.О. майже 90% молоді має відхилення у стані здоров'я, а понад 50% – незадовільну фізичну підготовленість. Цей негативний ланцюг починається зі школи, яка приймає 20–25% хворих дітей, а випускає 70%; до закладів вищої освіти вступає 70% хворих молодих людей, а закінчує 90%. Вже нормальним явищем є той факт, що у віці 30–35 років молоді люди хворіють на такі хвороби, яких можна було б запобігти в шкільні та студентські роки.

Сучасне студентське життя характеризується надзвичайно складними екологічними, економічними, соціальними та психологічними умовами, негативний вплив саме цих чинників найбільше проявляється на розвитку і здоров'ї студентського організму. Однак більшість фахівців галузі фізичної культури та спорту визначають за причину – чітко виражене зниження рухової активності та повну відсутність мотивації до здорового способу життя.

Це пояснюється тим, що на сьогоднішній день фізичне виховання студентів здебільшого не є виховним процесом, обов'язковою умовою якого є тісна співпраця педагога і вихованця. А в дослідженнях простежується недостатня сформованість ціннісного ставлення студентів до фізичної культури,

а також наявність негативних переживань під час занять із фізичного виховання та відсутність основних чинників активності студентів до занять фізичними вправами.

Тому слід звернути увагу: на окремі напрямки покращення фізичних якостей, тобто на орієнтування студента на здоровий спосіб життя, що включає в себе дії викладача ознайомчого, рекомендуючого, підтримуючого характеру, направлені переважно на інформування студента про здоровий спосіб життя, адекватне оцінювання ним свого способу життя, активізацію здоров'язберігальної діяльності, збагачення досвіду здорового способу життя; взяти до уваги недоліки системи фізичного виховання у вищих закладах освіти яка враховує вимоги професії до психофізичної підготовленості студентів, а також залишається недостатньо вивченою проблема застосування ефективних засобів фізичного виховання та їх оптимального співвідношення з метою адаптації студентів до умов навчально-професійної діяльності; на використання комп'ютерних технологій, що направлена на забезпечення необхідного рівня розвитку основних рухових і психофізіологічних професійно значущих якостей фахівця з використанням фізичних вправ на розвиток аеробної й статичної витривалості, на профілактику та оптимізацію розумової діяльності студентів, зняття зорової та м'язової втоми; на питання нормування рухового режиму студентів; на надання студентам можливості вільного вибору виду рухової діяльності та врахування їхніх мотивів, потреб, інтересів і життєвих планів змінює на краще ставлення студентської молоді до фізичного виховання й власного здоров'я та активізує фізкультурно-оздоровчу діяльність; на покращення стану студентської молоді за рахунок відвідування спортивних секцій при вищих навчальних закладах; на концепцію спортизації фізичного виховання як фактора гармонійного формування особистості й виховання в інтересах суспільства; на підвищення мотивації до занять фізичною культурою й спортом у студентської молоді; проведенні моніторингу стану здоров'я студентської молоді.

Використана література

1. Бальсевич В. К. Спортивно ориентированное физическое воспитание: образовательный и социальный аспекты / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Теория и практика физ. культуры. – 2003. – № 5. – С. 19–22.
2. Котов Є., Хомич А., Касарда О. Програмування самостійних занять фізичними вправами студентів вищих навчальних закладів. Режим доступу: <https://sport.eenu.edu.ua/index.php/sport/article/view/633>
3. Сотник О. До проблеми викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах / О. Сотник // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. № 1(21) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: А. В. Цьось та ін.]. – Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2012. – С. 251–256.
4. Цись Н. О. Розвиток фізичних якостей студентів під час занять з фізичного виховання у закладах вищої освіти/ Н. О. Цись // Режим доступу: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/10/part_3/10.pdf

PHILOLOGICAL SCIENCES**Rhetoric and stylistics****К.филол.н. Ватченко С. А.***Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара***КАЗУС «АМЕЛИИ» ФИЛДИНГА.****ОБ ОДНОМ ИЗ ЭПИЗОДОВ «ЖУРНАЛЬНОЙ ВОЙНЫ»**

В двадцатых числах января 1752 г. в нескольких номерах журнала «Ковент-Гарден» Генри Филдинг объяснился со всеми, кто не принял, небрежно прочитал или искажил содержание «Амелии» (1751). Придав очеркам драматическую форму, он «разыграл» перед аудиторией «судилище» над «Амелией», где «Амелия»-книга предстала в роли обвиняемой, которой зачитал вердикт Адвокат, выступающий от городского сообщества (“Counselor Town”), придерживаясь буквы Закона о противодействии скуке (“the Statute of Dullness”). Вершителем судеб «Амелии» выступил Высокий Совет цензоров-дознателей (“the Court of Censorial Enquiry”). В продолжение процесса распекали не только «Амелию», но и критиков, недовольных излишней серьезностью рассуждений о религии и добродетели в романе, а также отсутствием у героини живости характера и носа. Прозвучали упреки и в адрес персонажей «Амелии». Нарекали, что доктору Гаррисону не хватало естественности, полковник Бат раздражал шутовством, а тюремные эпизоды вызывали отторжение. Цензоры увидели, что «Амелия»-книга, скорее, походила на «грудь унылого хлама, скуки и бессмыслицы». В ней трудно было найти остроумие, юмор, знание человеческой природы и реальности. Рассказанная история, характеры героев, их невыразительная речь не удались и разочаровали.

В обсуждение казуса «Амелии» вмешался и Филдинг. Он попытался объяснить привязанность к «любимому детищу», утверждал, что, создавая одноименный роман, опирался на знания, прислушивался к советам тех сочинителей, кто «произвел» на свет безупречных отпрысков. Убеждал слушателей, что если присмотреться повнимательней к «бедняжке», то можно

заметить, что она лишь немного отклонилась от правил. Известно, что Гомер и Вергилий ревностно заботились о своих «потомках», не желал уступать им и Филдинг. Сочинитель не сомневался, что образованный читатель поймет, каким благородным образцам подражал автор.

Филдинг признал, что его дитя несвободно от недостатков, хотя едва ли заслуживает клевету, которую на него обрушили. Писатель отказался от защиты своего имени, обещал согласиться с решением суда, который вправе беспокоиться о появлении бесцветных и неудачных сочинений. Дал слово, что более не потревожит мир детьми, рожденными его Музой.

Однако отчего же благожелательно настроенная к Филдингу публика холодно приняла «Амелию», которой, увы, не суждено было повторить триумф «Тома Джонса»? Что объединило критиков, желавших «Амелии» Филдинга успеха и осознающих, по их мнению, причины, по которым книга не вызвала широты отклика и, быть может, опрометчиво, вследствие ложных ожиданий, была отвергнута?

Наиболее преданные читатели хранили в памяти праздничный мир «Тома Джонса», его доброжелательных, ярких героев и втайне надеялись, что «свидание» с великодушным, остроумным автором, умело управляющим судьбами своих персонажей, вновь состоится. Поэтому не приняли решение Филдинга отказаться от привычной формулы комического романа и попробовать свои силы в иной стилевой манере – эстетике чувствительности.

Познакомившись с «Амелией», поклонники «Тома Джонса» уверяли, что Филдинг изменил своему таланту. Откровенно выставив напоказ в последнем романе ужасающие картины социального зла и нравственного падения, писатель пошел против хорошего вкуса и высокого искусства. Допускали, что в «Амелии» дар воображения покинул Филдинга, его обеспокоенность несовершенством британского судопроизводства, нарушением законов, продажностью политиков, падением нравов и социальной несправедливостью привнесла в атмосферу истории тревожные краски, заставила вернуться к теме, волновавшей его и прежде, а именно проблеме трудностей, с которыми сталкиваются наивные, добродетельные люди во враждебном и жестоком мире [1; 2].

Исследователи уверяют, что посмотрев на реальность с судебной скамьи, Филдинг осознал, что незаурядных, полнокровных героев рядом с собою он более не находит. И несмотря на то, что в «Амелии» присутствуют характеры-

двойники персонажей «Тома Джонса», они оказались менее убедительными, нежели предшественники. Амелия напоминала Софью, но была лишена ее энергии и присущего Софье Вестерн чувства независимости. В легкомысленном Буте проступали черты Тома Джонса, однако ему недоставало обаяния молодости. Честный сержант Аткинсон являл собою вариацию образа Джозефа Эндрюса, хотя, скорее, бесцветную, а преподобный Гаррисон если и походил на Абраама Адамса, то утратил его эксцентричность [2, р. 109]. На выведенных Филдингом действующих лицах «Амелии» лежала печать обыденности. И поэтому не сразу даже проницательные критики оценили абсолютно выверенные и продуманные решения писателя.

Авторитетный Роналд Полсон в получившей высокие оценки специалистов биографии Филдинга представил пеструю мозаику прочтений «Амелии», исходя из множественности и разноликости контекстуальных измерений эпохи [1, р. 285–294]. Рассказывая о литературных вызовах, к которым оказался равнодушен писатель, Полсон упомянет о переписке Филдинга с Ричардсоном, когда Филдинг комплиментарно отозвался о «Клариссе», сожалея о ее страданиях. Критики допускают, что особая заинтересованность Филдинга в женском характере во многом состоялась благодаря текстам Ричардсона. В то же время вынесенный Ричардсоном, но более всего читательницами, приговор-осуждение «Амелии» несправедлив. Все, кто познакомились с содержанием «Амелии», находясь под впечатлением мастерства Ричардсона в создании женских характеров, не сомневались, что Филдинг подражал ему и желал, чтобы его героини были уподоблены добродетельным Памеле и Клариссе.

Литература:

1. Paulson R. The Life of Henry Fielding / R. Paulson. – Oxford: Blackwell Publishers, 2000. – 400 p.
2. Varey S. Henry Fielding / S. Varey. – Cambridge: Cambridge UP, 1986. – 153 p.

К.филол.н. Максютенко Е. В.

Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара

«СЕНТИМЕНТАЛЬНОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ» Л. СТЕРНА.

ОБ ИСКУССТВЕ ЖИЗНИ ЧУВСТВИТЕЛЬНОГО

ПЕРИПАТЕТИКА ЙОРИКА

В своем докладе “A Sentimental Journey”: Sterne's “Work of Redemption” (1994) Мартин Баттестин посчитает необходимым вернуться к важному решению, принятому Стерном, о том, чтобы в качестве протагониста «Сентиментального путешествия» избрать фигуру пастора Йорика [3]. Образ Йорика, восходящий к шекспировской аллюзии-метафоре, с течением времени все более широко используется Стерном и становится его литературной маской, определяет многие публичные жесты, эксцентричность поведения. Стерн поставит имя Йорика на титульном листе сборника проповедей, припишет авторство Дневника, обращенного к Элизе, также Йорику, заставит Евгения оплакивать безвременную кончину друга в «Тристраме Шенди», где о канувшем в небытие, столь походившем на Кихота веселом церковнике будет напоминать пугающий мрак черной страницы.

Однако Йорик «воскреснет» и обретет иное предназначение в «Сентиментальном путешествии». Он не только выступит в роли повествователя, главного героя, но и философа-перипатетика последней незавершенной книги, которую, как подчеркнет Баттестин, Стерн многозначительно и таинственно назовет “his work of redemption”. Исследователь обратит внимание на явные перемены в мироощущении Стерна, который прежде прославился язвительными эскападами из «Тристрама Шенди», провокационной манерой шокировать благовоспитанных джентльменов скандальными выходками, закрепившими за ним репутацию имморалиста, в сердцах названного негодующим Джонсоном “contemptible priest” («жалким пастором») [3, p. 192].

Несомненно, Стерн в «Сентиментальном путешествии», произведении во многом автобиографическом, где герой покидал домашний кров, отправляясь в волнительную поездку на континент, поставил перед собой задачу более важную и значительную. В 1760-е гг. писатель осознавал, что смертельно болен и постоянно возвращался к размышлениям о человеке в альтернативных категориях материализма и теологии. По замыслу Стерна именно во Франции, полагает М. Баттестин, Йорик должен попытаться разрешить загадку, кем он является на самом деле: человеком, чья чувствительность и соучастие ближнему доказывают, что у него есть душа, достойная спасения, следуя идеям Тиллотсона и Кларка, либо он – сложно устроенная «машина», управляемая лишь своими желаниями и обреченная на исчезновение, как утверждали французские материалисты, с многими из которых писатель был лично знаком [3].

Йорик – порывист, экстравагантен, своеволен, его поездка отличается от сложившихся ритуалов образовательного путешествия по Европе, Grand Tour, столь популярного в среде аристократов. Не походит она и на прозаический деловой визит. Начало ее стремительно, спонтанно, как и неожиданно возникшее желание Йорика, вероятно, перенять жизнерадостное искусство жизни, которым так славятся французы, хотя это скорее предположение, так как о цели путешествия герой говорит в свойственной ему эксцентричной манере. Вопрос собеседника: «А вы бывали во Франции?» (“You have been in France?”), последовавший за категорическим по тону утверждением героя повествователя «Сентиментального путешествия»: «Во Франции это устроено лучше» (“They order this matter better in France”), – приведет последнего в замешательство и подтолкнет к решению удостовериться в собственной правоте и отправиться во Францию. На следующий день, успешно преодолев по морю расстояние, разделяющее Англию и Францию, он сойдет на берег в Кале и в три часа дня славно отобедает в гостинице. Йорик будет огорчен и раздосадован из-за странного закона, освященного именем короля, который позволяет отобрать и присвоить багаж путешественника в случае непредвиденных трагических обстоятельств, подстерегающих его в дороге. Правда, хороший обед и отменное бургундское примирят его с произволом Бурбонов и настроят на философский лад, приведут к благостному настроению и пониманию необходимости свершения человеколюбивых поступков [2, с. 544]. Но реальность в лице смиренного монаха-францисканца, попросившего милостыню, отрезвит Йорика,

и он получит возможность удостовериться в пределах собственного великодушия [2, с. 545]. Забавное, непредсказуемое развитие событий в начальном отрывке «Сентиментального путешествия», – утверждает В. Вулф, – заставляет читателя полагать, что он попал в привычный абсурдный мир героев «Тристрама Шенди», «...где может случиться все, что угодно» [1, с. 105]. Однако вскоре сам рассказчик отрекомендует себя как человека иного склада, не сетующего, как Тристрам, на несовершенство мира, но жизнерадостного, любвеобильного, чувствительного («...я почти всю свою жизнь был влюблен то в одну, то в другую принцессу, и, надеюсь, так будет продолжаться до самой моей смерти...»), настроенного в течение нескольких весенних месяцев оставаться во Франции, хотя, как известно, путь его долог и лежит в Италию [5, с. 571].

Стерн исполнит обещание, данное дочери, создать оригинальное, свежее произведение. И во многом это определено неповторимостью решения характера главного героя. Йорик, как и Тристрам, воплощает разные грани натуры автора, сближаясь со Стерном, который, по замечанию А. Кемпбелла Росса, воспринимался европейскими читателями как своеобразный «литературный герой своей книги, точнее, неразделимая пара героев – меланхоличный остроумец Тристрам и добросердечный, жизнерадостный Йорик» [4, р. 6]. Йорик хранит в тайне подробности своей житейской истории, не желает быть узанным, тяготеет пребыванием в свете, не намерен знакомить читателей с фактами публичной биографии, утаивает имена друзей, спутников (граф де Б***, мадам Р***, герцог де Ш***, мистер Ю.) и создает путевые записки в жанре *roman à clef*.

Йорик-путешественник непостоянен в своих намерениях, безразличен к достопримечательностям и памятникам архитектуры Парижа, его не занимают традиционные маршруты, которым следуют соотечественники. Он проявляет интерес к окружающим, подмечает обычаи, и его увлечением становится внимание к другому, одержимость сочинительством. Йорик «подсматривает» происшествия и придумывает истории о тех случайных знакомцах, которые попадают на его пути. По уверениям Р. Гриффита, Стерн называл текст «Сентиментального путешествия» «книгой-искуплением» (“he calls it his Work of Redemption”) [3, р. 911–192]. Брошенные мимоходом слова Стерна не остались незамеченными. М. Баттестин уверен, что они таят в себе нечто более глубокое,

чем желание автора исправить репутацию легкомысленного шутника, утвердившуюся в среде читателей Лондона после выхода «Тристрама». Следуя М. Баттестину, едва ли замысел «Сентиментального путешествия» соотнесен с идеей христианского благочестия. Стерн в «Путешествии», действительно, смягчает тревожные индивидуалистические подтексты новой философии, которые определили замкнутость мира Шенди-холла и его обитателей, сосредоточенных на собственных причудах и не настроенных действовать. В «Сентиментальном путешествии» Стерн предлагает прежде всего ценить чувства человека, его врожденную способность к воображению, свойства, превосходящие земные материалистические доктрины и утверждающие необходимость взаимной привязанности и общения.

Литература:

1. Вулф В. Сентиментальное путешествие / В. Вулф ; пер. с англ. К. Атаровой // Атарова К. Англия, моя Англия. Эссе и переводы / К. Атарова. – М.: Радуга, 2006. – С. 104–111.
2. Стерн Л. Жизнь и мнения Тристрама Шенди, джентльмена : [роман]. Сентиментальное путешествие : [роман] / Л. Стерн ; пер. с англ. А. Франковского. – М. : Художественная литература, 1968. – 686 с.
3. Battestin M. *A Sentimental Journey: Sterne's "Work of Redemption"* / M. Battestin // XVII–XVIII. Buletin de la société d'études anglo-américaines des XVIIe et XVIIIe siècles. – 1994. – №. 38. – P. 189–204.
4. Ross I. C. *Laurence Sterne : A Life* / Ian Campbell Ross. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 498 p.

Theoretical and methodological problems of language research

магістрант Татарчук К.Г.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

ПРИКМЕТНИКОВІ ПРЕФІКСИ У ПОЕМІ *BEOWULF*

У діяхронічному розрізі структура давньоанглійських (д.-а.) прикметників та їхній функціонально-семантичний характер залишались поза увагою лінгвістів попри той факт, що давньоанглійські тексти безперервно знаходяться у фокусі їхньої уваги (В. Д. Аракін, Т. А. Расторгуєва, О. І. Смирницький, В. В. Михайленко, О. Крупіна).

Актуальність роботи зумовлена необхідністю проведення системних досліджень словотворчих засобів побудови д.-а. прикметників, зокрема проведення інвентаризації д.-а. префіксів прикметників та виділення кількісних характеристик у тексті давньоанглійської поеми *Beowulf*.

Метою дослідження є встановлення кількісних показників дериваційних префіксів давньоанглійської мови, вжитих у д.-а. поемі *Beowulf*.

У процесі інвентаризації д.-а. прикметникових префіксів ми послуговуємося списком, складеним англійськими дослідниками граматики д.-а. мови Р. Квірком та К. Реном [3, с. 109], які виділили 42 префікси: *ā-/ō-*, *an*, *and-*, *æt-*, *ǣ-*, *æf-*, *æfter-*, *æg-*, *æl(e)-*, *be-*, *ed-*, *efen-*, *eft-*, *em-*, *for*, *fore-*, *forð-*, *fram-*, *frēa-*, *ful(l)-*, *ge-*, *gēan-*, *in(n)-*, *med-*, *mis-*, *of-*, *ofer-*, *or-*, *oð-*, *sam-*, *sin-*, *tō-*, *þurh-*, *un-*, *under-*, *ūp-*, *ūt-*, *ūð-*, *wan-*, *wið-*, *wiðer-*, *ymb(e)-*.

Дослідники також розподілили ці префікси за частотністю на високочастотні, частотні та малочастотні:

високочастотні: *ā-*, *an-/on-*, *be-/bi-*, *for-*, *ge-*, *un-*;

частотні: *and-/ond-*, *in-*, *of-*, *ofer-*, *to-*;

мало частотні: *ā-/ō-*, *ǣ-*, *æf-*, *æfter-*, *æg-*, *ed-*, *el-*, *fore-*, *forð-*, *ful-*, *mis-*, *or-*, *oð-*, *sām-*, *sin-*, *þurh-*, *under-*, *up-*, *ūt-*, *wan-/won-*, *wið*, *wiðer-*, *ymb(e)-* [3, с. 111].

Отже, завдяки цим науковцям ми маємо повну картину щодо д.-а. прикметникових префіксів та ступеню частотності їхнього вживання.

Порівняємо дані щодо частотності цих префіксів, отримані дослідниками, з тими, що виявлені нами у процесі аналізу поеми *Beowulf*.

Як стверджують автори літературознавчого словника-довідника, “Беовульф” є найзначнішим із збережених творів давнього англосаксонського епосу. Твір названий за іменем головного героя, легендарного короля геатів (скандинавського племені на землях Південної Швеції). В основу пам’ятки покладено героїчні сюжети, в яких відображено події першої половини VI ст. Текст поеми складається з 3183 рядків і дійшов до сьогодення в одному екземплярі, що зберігається у Британському музеї (Лондон). [1, с. 81]. Проаналізуємо в ньому чисельність афіксів прикметників.

Проаналізувавши текст д.-а. поеми *Beowulf*, ми виявили в ньому 53 прикметники у 70 слововживаннях, що містять у своїй структурі префікси. Зі 42 д.-а. префіксів, виділених Р. Квірком та К. Реном, у творі використовуються лише наступні 10: *an-*, *and-*, *fore-*, *ge-*, *in-*, *or-*, *sin-*, *un-*, *ūt-*, *ūð-*. Решта префіксів не знайшли свого застосування.

Наведемо приклади таких прикметників у поемі *Beowulf*:

An- (4 приклади):

ānfeald plain:

“256 *Nu ge feorbuend, mereliðende, mine gehyrað **anfealdne** gepoht: Ofost is selest*” [бео] – Now you far-dwellers, sea-sailors, heard my **fixed** request: to hurry is best.

And- (1 приклад):

andweard present :

“1286 *...sweord swate fah swin ofer helme ecgum dyhttig **andweard** scireð...*” [4] – ...the sword shimmering in blood shears off the boar-crest **present** upon the helmet.

Fore- (3 приклади):

foremihtig fore-mighty, over-powerful, 969.

“ *no ic him þæs georne ætfealh, feorhgeniðlan; wæs to **foremihtig** feond on fepe.*” [4] – I didn’t apply myself to him strongly enough, my deadly opponent—**too strong** was the fiend in his foot-power.

Ge- (22 приклади):

gewittig, conscious, 3094.

“*Cwico wæs þa gena, wis ond **gewittig**;*” [4] – He was still alive at that point, wise and **conscious**.

In- (2 приклади):

infrod *very old, experienced, wise, 1874.*

“ *1874 Him wæs bega wen, ealdum **infrodum***” [4]. – There were two premonitions within him, **wise of age**...

Or- (4 приклади):

orwearde, *wardless, unguarded, 3127.*

“*Næs ða on hlytme hwa þæt hord strude, syððan **orwearde** ænigne dæl secgas gesegon on sele wunian, læne licgan*” [4]. – There was no lot cast to see who plundered that hoard, afterwards the men observed any portion of it, abiding **unguarded** in the hall, lying about, looted.

Sin- (1 приклад):

singal *continuous, 154.*

“ *hetenid̥as wæg, fyrene ond fæhðe fela missera, **singale** sæce,*” [4] – wearing malicious hatred, felony and feud for many long years, a **continuous** strife.

Un- (31 приклад):

unfæger, *not beautiful, 727.*

“*...him of ealum stod ligge gelicost leoht **unfæger***” [4]. – ...from his eyes there stood an **unlovely** light.

Ut (1 приклад):

utfus, *outward bound, ready to start, 33.*

“*Ðær æt hyðe stod hringedstefna, isig ond **utfus**, æþelinges fær*” [4]. – There in the harbor stood a ringed prow, icy and **outward-bound**, a nobleman's vessel.

Uð (1 приклад):

uðgegne, *escaping; 2123*

“*þær wæs Æschere, frodan fyrnwitan, feorh **uðgegne***” [4]. – There the life of Æschere **escaped**, an aged and wise counselor.

Провівши кількісний аналіз вживання прикметникових префіксів у поемі *Beowulf*, можемо зобразити частотність їхнього вживання у рис.1, поданому нижче:

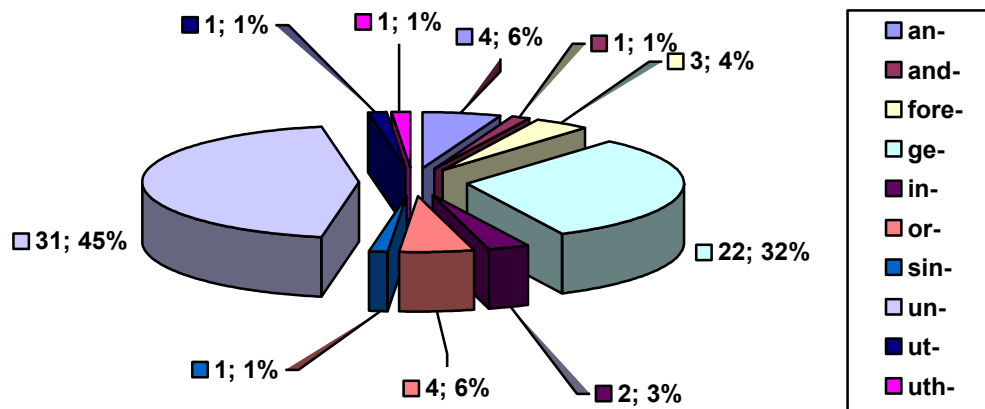

Рис. 1. Частотність вживання прикметникових префіксів у поемі *Beowulf*

Рис. 1 показує, що найчастотнішим виявився префікс *un-*, вживання якого складає майже половину усіх досліджуваних прикметників (45%). Третину їх утворюють прикметники, сформовані за допомогою префіксу *ge-* (32%). Решта префіксів є менш чисельною.

Таким чином, отримані нами результати частотності прикметникових префіксів у поемі *Beowulf*, співпадають з даними Р. Квірка та К. Рена.

Література:

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ,: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
2. *Beowulf*_(Wyatt)/Glossary : веб-сайт. URL: [https://en.wikisource.org/wiki/Beowulf_\(Wyatt\)/Glossary](https://en.wikisource.org/wiki/Beowulf_(Wyatt)/Glossary)
3. Quirk R., Wrenn C.L. *An Old English Grammar*. London: Methuen Co.Ltd., 1976. 166 p.
4. The Complete Corpus of Anglo-Saxon Poetry: веб-сайт. URL : <https://www.sacred-texts.com/neu/ascp/index.htm>

MUSIC AND LIFE

Of epochs, styles and genres

Ескенеев Ф.А.

Шымкент инновациялық институты

ЭСТРАДАЛЫҚ МУЗЫКАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ КӘСІБИЛІГІН ЖІКТЕУ. ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ӘН МӘТІНІ АВТОРЛАРЫ, МУЗЫКАНЫ ӨНДЕУШІЛЕР ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Музыкалық мәдениеттің арнайы ерекшелігі ондағы қоғам үшін маңызды болып мойындалған ұсыныстар, қатынастар мен мағыналардың негізі музыканы жасау, қайта жаңғырту және қабылдауға қатысты қатынастар болып табылады. Бұл көзқараспен қарағанда айтылып жатқан музыкалық мәтін оның ортақ буыны, төрешесі, жанамалайтын қоғамдық өзара әрекеттестіктің мақсатына емес, құралына айналады.

Жалпы алғанда, қазіргі заманғы эстрадалық музыка шығармаларын жасау үдерісіне қатысушылар қызметі онда қызмет ететін авторлар, орындаушылар және тыңдармандар ынтымақтастығы сызбасымен бейнелене алады. Әр қатысушының ұстанымы қатаң бөлінуімен ерекшеленеді: туындыны жасаушы қол жетпейтін бұқарадан тыс жариялану орталығында болады. Туынды бұқара тыңдармандарына тыңдауға шығарма әбден қалыптасып және тіркеліп болған соң ғана жіберіледі. Бұл коммуникативтік құрылымда автордың алатын орны мынадай: мәтіннің, музыканың, аудио-композицияның, бейне-клиптің т.б. «авторы» таратылатын мәтіннің нақты жасаушысы ретіндегі рөліне қарамастан, бұл коммуникация жағдайында анонимді болып қала береді. Бұқаралық мәдениеттің кейбір басқа өнімдерінің авторлары, мысалы, телевизиялық жарнамалық аунақшалар (роликтер) авторлары туралы да тура осыны айтуға болады. Шынтуайтқа келгенде, көп жағдайда бұқаралық коммуникация пәні музыкалық мәтіннің өзі емес, оны орындау барысында ұсынылатын әртістің образы болып табылады. Бұл құбылыс «поп-жұлдыз» терминінде өз нысанын тапқан.

Қазақ мәдениетіндегі музыкалық шығармашылық дүниетаным мен қоршаған шындықты бейнелеу әдісі ғана емес, көп жағдайда қатынастарды үйлестіру әдісі болып табылады. Қазіргі қоғам жағдайындағы музыкалық шығармашылықтың түрлі типтері, қазақ мәдениеті мен социумында орталық орынды ала отырып, өмірлік тәжірибені тіркеу, сақтау және таратудың әмбебап бастауына, мәдениет дамуының негізін қалаушы факторларының біріне айналды.

Қазіргі заманғы бұқаралық музыка саласында музыканттардың бірнеше типі өзінің шығармашылық қызметін жүзеге асыратыны белгілі.

Бір тұлғада ақын, композитор, орындаушы да болып табылатын музыканттың аса шығармашылық типі (креативті);

Орындаушы (тәуелді, шығармашылығы шектеулі тип) (демек, өз «шығармашылығында» оған таңылған танымал мәртебені жүзеге асыратын поп-музыкант);

Бірінші және екінші түрлер өкілдерін біріктіретін ұжымдық автор (авторлар ұжымы).

Авторлардың барлық анықталған типтері айтарлықтай кең тараған. Алайда, шығармашыл, креативті авторлар басым деп айтуға болады, бұл жалпы алғанда мәдени индустрияның қарқынды дамуы үшін қисынды және дұрыс болмақ. Туындыгерлердің мұндай типі шығармашылықтың дәстүрлі түрі – ауызша-кәсіби түрдің желісін жалғастырады, бұл түрге ежелгі грек лирикасы, орыс гуслиарлары, украин кобзарьлары, қазақ әншілері мен ақындары т.б. кіреді. Бұл типтің айырымдық ерекшелігі – өз композицияларын қандай да бір аспапта, (көбінесе шекті аспапта) өзінің сүйемелдеуімен орындауы. Академиялық музыкалық мәдениеттегі композиторлардан өзгешілігі шоу-бизнесе музыка теориясы, гармония, оркестрлеу немесе музыкалық форма құрылымы бойынша арнаулы білімі жоқ әндер әуенінің авторы композитор атана алады. Хит-әндердің композиторы болу үшін адамның әуендік жолды ыңылдап айтуының өзі жеткілікті.

Қазіргі заманғы музыкалық өнер туындыларын жасау кезіндегі маңызды құрылымдау факторлары:

- **Композитор.** Музыкатанушы-ғалым О.Ощепкованың ойынша: «Әуенші-композитор қазіргі заманғы бұқаралық музыкада қазақ мәдениеті үшін

дәстүрлі болып табылатын музыкалық ой түю типімен және бір дауысты әуендік шығармашылыққа бағдарланған ауызша-кәсіби авторлар типімен ең жақсы қалыпта үйлеседі».

- **Мәтін авторы** (егер біз әнге қатысты қарастыратын болсақ, ән авторы бір мезгілде әуен авторы және мәтін авторы болатын жағдайлар кең тараған); Қазақстанда бұқаралық музыка саласында қазіргі заманғы музыканы өңдеу әліппесін меңгермеген «әуенші-композиторлар» басымырақ жұмыс жасауда. Шындығында, бір ғана ірі қалада (Алматы) шоғырланған кәсіби музыканы өңдеу шеберлерінің шектеулі штаты бұл саладағы әр алуандыққа мүмкіндік бермейтінін атап өткен жөн.

- **Музыка өңдеуші** (бұқаралық музыка саласындағы басты мамандардың бірі. Болашақ хиттың табысы оның дарындылығы мен музыкалық талғамына тікелей байланысты);

- **Дыбысрежиссері** / дыбысинженері / тон беруші (хиттың барлық орындаушылары жазбасының сапасы үшін жауап беретін техникалық маман). XX ғасырдың соңғы онжылдығына дейін Қазақстанда бір ғана кәсіби дыбыс жазу студиясы – қызметі КСРО тараған соң тоқтатылған бүкілодақтық «Мелодия» фирмасының филиалы болды. Кәсіби дыбыс жазу компанияларының саны қазіргі уақытқа дейін бірлі-жарым ғана – Р.Рымбаеваның студиясы, «Қазақстан» дыбыс жазу студиясы және 2007 жылы ашылған «ZZZ» студиясы (онда Өзбекстаннан шақырылған мамандар З.Зайтовтың жетекшілігімен жұмыс жасайды) белгілі. Ал үй жағдайындағы әуесқой дыбыс жазу студияларында техникалық құралдардың қажетті арсеналы үнемі бола бермейді. Соның салдарынан Қазақстанда шығарылатын аудио-өнімнің сапасы көбінесе әлемдік стандарттарға сәйкес келмейді және тек ішкі нарыққа ғана жарамды. Жекелеген жергілікті орындаушылар өз музыкалық өнімдеріні» басқа елдерде (көбінесе Ресейде) «өндірісін» іске асырып жүр. Мұндай мүмкіндік көп шығынды қажет етеді, алайда дайын «өнімнің» сапасымен ақталып алынады.

Қазіргі заманғы бұқаралық музыканы жазатын және тарататын мамандардың жеткіліксіздігі де айдан анық. Республикадағы нағыз білікті дыбыс операторлары мен дыбыс режиссерлері штат санының аздығы соншалық, күн сайын күрделеніп келе жатқан дыбыс жазушы аппаратураларымен сапалы жұмыс жасауға мүмкіндік бермейді (О.Ощепкова бойынша).

- **Мастеринг режиссері** / инженері (хиттың барлық орындаушыларының интонациялық тазалығын бақылайтын, қажет болған жағдайда түзететін маман, жазбаны «келтіруші»);

- **Имиджмейкер** (хитты музыкалық нарыққа енгізу әдістерін, сондай-ақ оны тұтынушыға ұсынудың барлық құрамдас компоненттерін анықтаушы маман). Мұндай қызмет түрімен айналысатын маман жеке тұлға ретінде әлі қалыптасып болған жоқ. Имиджмейкер міндетін, кейде, продюссер, болмаса орындаушының өзі (көбінесе белгілі шет елдік және орыс орындаушыларына толықтай дерлік еліктеу жолымен) орындайды.

- Сонымен қатар, нарықтық экономика жағдайларында қазіргі заманғы бұқаралық музыканың қызмет етуі үдеріс пайдалылығын бақылайтын тұлға, мәдени индустрияда **продюсер** (немесе промоутер) деп аталатын қаржы инвесторы, нұсқаушы-директордың пайда болуын талап етті. Продюсер тұлғасы бүкіл үдеріс бойына өте маңызды, кәсіби продюсер дайын музыкалық өнімді бүкіл тізбектің бірінші сатысына «алып шығады». Соңғы нәтиже пайдалылығы мен табыстылығы продюсердің музыкалық талғамына байланысты. Жағдайлардың оңтайлы үйлесу болған кезде продюсер жеке экономикалық білімі мен дағдылардан басқа музыкалық қабілетке де (композиция немесе музыка өңдеу) ие болады, ал кейде осының барлығын имиджмейкер дарынымен ұштастырады.

- Көбіне бір-екі жобаны (студиядағы жазба немесе концертте өнер көрсету үшін) жүзеге асыратын продюсер ретінде **«сессиондар»** (сейшен-мен) деп аталатын кәсіби музыканттар шақырылады. Әдетте, олар орындаушы имиджін ресми жасаушы емес, оның шығармашылығына бас июші немесе насихаттаушы болмаса да, орындаушыны сүйемелдейді.

Халық Біржанды да, Ақанды да, Ыбырайды да әуелден ақын ретінде емес, әнші ретінде танып білді Ешқандай баспа, театр болмаса да, ақындар ел аралап жүріп, өз өлеңдерін халыққа ән мәтіндері ретінде жеткізе білді. Одан соңғы Абай, Махамбет, Шернияз, Сұлтанмахмұт, Қасым, Мұқағали секілді аттары алты Алашқа белгілі көш бастаған ақындары бар қазақ халқы бұл күндері поэзияның биік шыңына көтеріліп келеді. Кешегі Тұманбай, Қадыр сияқты ақындарымызды халық тек өлеңдерімен ғана емес, әндердің тамаша мәтіндеріне айналған өлеңдері арқылы танытын болды. Сөйте тұра, қазақ әдебиетінде ән мәтіндері жеке жанр ретінде қаралмағандықтан тиісінше бағаланбай келеді.

Кез келген ақынның кез келген өлеңі ән мәтініне жарай бермейді. Әнге арнап мәтін жазуға да табиғи талант, әуенге деген сүйіспеншілік, аз да болса музыкалық сауаттылық керек. Бүгінге дейін ән мәтіндері арқылы халқына кеңінен танылған тамаша мәтіншілер саусақпен санарлық. Н.Әлімқұлов, Н.Шәкенов, Б.Тәжібаевтар есімдері тарихта тамаша мәтінші ретінде қалды.

Әнге жазылған мәтіннің әр сөзі орнымен қиылып, жүрекке құйылып тұру тиіс. Оның дәлелі өз өлеңдеріне өздері ән шығарып жүрген М.Шаханов пен И.Сапарбаев алуға болады. Сондай ақ Т.Молдағалиев пен Қ.Мырза-Әлінің, Ш.Сариев, И.Исаевтың ән мәтіндері көпшілікке танымал болды.

Қазақ эстрадасында ән мәтінін жазуда ерекше көрініп жүрген **Әбдірахман Асылбеков** отыздан астам жыр кітабын шығарған. Лирика, ән мәтіндерін жазып, сатира және аударма жанрларымен де айналысып келеді..

Эстрада әндері мәтінін жазуда ерекше қабілеттілігімен танылған ақын **Ш.Сариев**.

Ол қазақ поэзиясын таңдамалы жыр жинақтарымен байытқан ақын. Ақынның поэзиядағы екінші қанаты – ән-өлеңдері. Оның жиырмаға тарта өлеңдер кітабына енген үш жүзден астам ән-өлеңдерін Е.Хасанғалиев, С.Тыныштығұлова, Р.Рымбаева, Н.Есқалиева, М.Жүнісова, т.б. сынды қазақтың майталман әншілері орындап, әнсүйер қауымға кеңінен танытып келеді. «Атамекен», «Қазағымның күйлері-ай», «Домбыра», «Туған жер», «Айналдым сенен, Атамекен-ай!», «Сәлем саған, туған ел!», «Аралдан ұшқан аққулар», «Сарыарқа», «Қазақстан», «Бозжорға» т.б. ән-өлеңдері де бар.

Қазақ эстрадасындағы тамаша ән сөздерінің авторы **Қ.Сарин** – Мемлекеттік «Дарын» жастар сыйлығының лауреаты, Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі, ақын.

Музыкалық өңдеу (аранжировка) arranger – ретке келтіру, орналастыру – музыкалық шығарманы бастапқы қалпынан басқа түрде ұсыну үшін дайындау және бейімдеу өнері. Оркестровкадан айырмашылығы бастапқы материалды дамытудың түрлі әдістерін – гармонияны өзгерту, транспозиция мен модуляцияны қолдану, жаңа материал, кіріспе, қорытынды бөлімдер қосу әдістерін пайдалануға мүмкіндік беріледі.

Музыка әлемінде музыкалық өңдеу (аранжировка) термині бірнеше мәнге ие.

Біріншіден, музыкалық шығарманың темпі, ырғағы немесе өлшеміндегі өзгерістерді білдіреді. Ол музыканың стильдік бояуын, тембрін өзгертеді, кейбір жағдайда өзгерістер авторлық әуеннің өзіне де тиіп кетіп жатады.

Екіншіден, музыкалық өңдеу үдерісі композитор жұмысына үндес бола алады. Мұндай жағдайда жеке орындалатын құралдың немесе вокалдың бір желісі болған кезде басқа да құралдар үшін партиялар әзірленеді. Әуел бастан музыкалық шығармада тек мелодия мен гармония болады, ал музыкалық өңдеу барысында бұл ой қандай да бір формаға ие болады.

Үшіншіден, музыкалық өңдеу ретінде жоғарыда аталған үдерістер нәтижесінде пайда болған дүние түсініледі. Көптеген музыканттар музыкалық өңдеу маңызын түсінбейді. Олар музыкалық өңдеу де музыкалық шығармамен жұмыста композиция тәрізді маңызды элемент екенін түсіне бермейді. Музыкалық өңдеу сапасына нақты алғанда шығарманың барлық дыбысталуы тәуелді болады.

Сапалы музыкалық өңдеуде түрлі құралдар үшін жай ғана партиялар ойлап табу жеткіліксіз, сонымен қатар осы құралдарды тандау, партияларды тесситура бойынша орналастыру, тембрлер мен бүкіл композиция дыбысталуының дұрыс қанықтылығына қажетті үйлесім табу қажет. Соның бәрімен бірге, дәл осы музыкалық өңдеу топтың немесе жекелеген орындаушылардың жалпы үндестілігін анықтайды. Барлық сахна саңлақтары осының негізінде орындаушының бірегей музыкалық қолтаңбасын қалыптастырушы музыкалық өңдеудің белгілі бір тәсілдері жататын өзіндік дыбысқа ие.

Бастапқыда ән композитор ойында пайда болған фортепьянолық партия, тіпті кейде ыңылдап айтылған әуен түрінде болады. Музыкалық өңдеу оны басқалар арасынан табысты бөліп алу, оған қандай да бір өзіндік ерекшелік сыйлау болып табылады. Дұрыс таңдалған тембрлер мен стилистикалық жолдар ән әдейі арнап жазылған аудитория тыңдармандары жүрегіне жетуге көмектеседі. Музыка музыкалық өңдеу барысында көп қырлы бола түседі әрі кейін міндетті түрде тыңдарманға берілетін өз көңіл-күйіне ие болады. Дыбыс, екпін, ырғақ және гармониямен жұмыс жасай отырып идеяны өмірге енгізуге, оны анағұрлым түсінікті және аудиторияға қол жетімді жасауға болады.

Қандай да бір музыкалық шығармалардың табысы кейде, тіпті, музыканың өзіне қарағанда да музыкалық өңдеуге де тәуелдірек болады.

Көбінесе ән нақ осы қызықты музыкалық өңдеудің арқасында хитқа айналады және халыққа ұнайды, ал ол болса көп жағдайда музыкалық композицияның коммерциялық табыстылығын анықтайды. Тіпті ең күй талғамайтын әуен сауатты музыкалық өңдеудің нәтижесінде жаңа бояулармен құбылып, жаңа қырларға ие болып, жаңа тынысы ашылуы мүмкін. Ал әдемі және бас-аяғы жинақы композицияны ол одан да жоғары деңгейге көтеріп, тыңдарман үшін анағұрлым тартымды және музыка нарығында сұранысқа ие ете түсуі мүмкін.

Отандық танымал композиторлардың бірі, хит жасау шебері, композитор, музыка өңдеуші және музыкалық продюсер **Ренат Гайсин** шығармашылығы танымал әндер мен кинофильмдер музыкасынан аспаптық композициялар мен симфониялық шығармаларға дейінгі сан алуан жанрларды қамтитын тамаша музыкант атағын алып үлгерді. Композитор отандық шоу-бизнес жұлдыздары үшін хит композициялар жасайтын, классикалық музыканттар үшін салмақты симфониялық шығармалар да әзірлейтін музыка өңдеушісі ретінде байқалды.

Оның пікірінше композитор – ақын – музыка өңдеуші – дыбыс режиссері – музыканттар – орындаушы тізбегі толыққанды болмайынша сапалы өнім болмайды. Бұл үдерістің соңғы нүктесі – тыңдарман, оның бағасы – бүкіл өнімнің анықтаушы бағдары.

PEDAGOGICAL SCIENCES

Distance education

**Руководитель методического объединения «Здорового образа жизни»,
психолог I кв. категории Анистратенко Е.А.**

МОУ «Днестровская средняя школа №1», Молдова

STUDY OF STRESS RESISTANCE OF TEACHERS IN THE TRANSITION TO DISTANCE LEARNING.

The relevance and novelty of the study is due to the temporary transition of the educational system around the world to distance learning in quarantine, which is caused by the COVID-19 pandemic. The purpose of the study: to investigate the stress resistance of teachers of the Municipal Budgetary Institution "Dniester Secondary School No. 1" in the transition to distance learning.

In 1936, the physiologist Hans Selye drew attention to the fact that our body reacts in the same way to various external influences - whether it is a sharp change in temperature, chemical poisoning or physical trauma. [1]

He identified 3 stages of stress: the stage of anxiety (when the body's defenses are mobilized), the stage of resistance (during which the body adapts to new living conditions) and the stage of exhaustion (which occurs if the external effect is too strong / prolonged and exceeds the adaptive organism's capabilities Stress is subject to all living organisms, including humans. [3]

The concepts of "stress" and "stress resistance" were studied by such authors as L. M. Abolin, V.A. Bodrov, B.Kh. Vardanyan, P.B. Zilberman, N.V. Suvorov and others. This is how different authors define stress.

After analyzing the scientific literature, we conclude that stress is a response to external influences, while psychological stress is caused by mental incentives.

Stress can be positive (eustress) - in this case, it helps to adapt to constantly changing living conditions. Negative stress (distress) is dangerous because it undermines the body's defenses and can lead to serious illnesses. [4]

Separate studies (A.A. Baranov, JI.B. Karapetyan, A.A. For example, A.A. Rean, S.V. Subbotin, etc.) are devoted to stress resistance in the framework of the

problems of educational psychology, they are mainly aimed at studying and the development of stress resistance among educators.

After analyzing the work of the above authors, we conclude that stress resistance is determined by its direct connection with the well-being, mental and physical health of a person, the effectiveness of his activities and behavior.

An empirical study was carried out on the basis of the Dniester Secondary School No. 1.

The study was aimed at:

1. To study the level of stress resistance of teachers.
2. Identification of the most popular Internet platforms in the work of educators.
3. Identification of organizational and psychoemotional problems faced by teachers in the transition to distance learning.

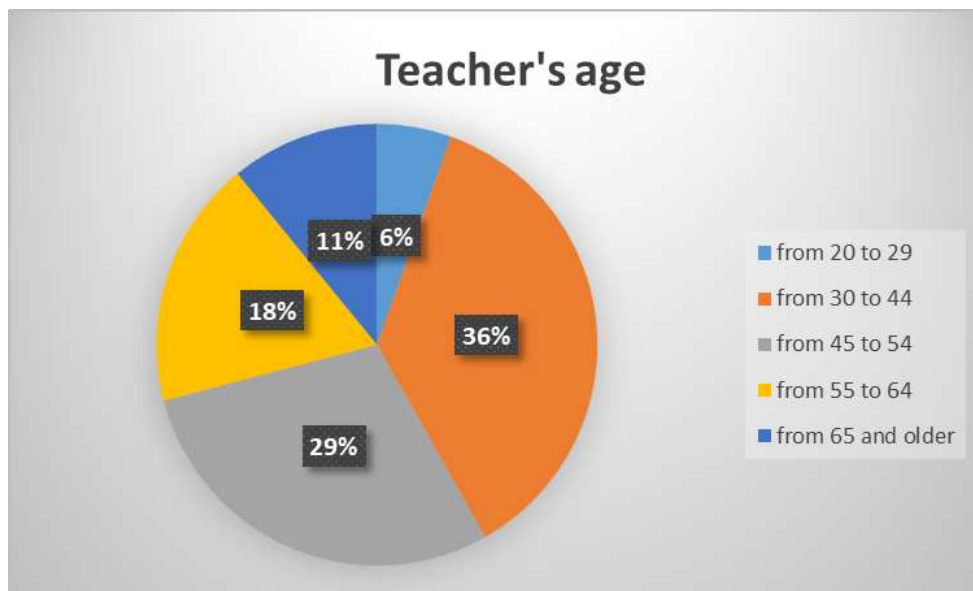
Based on the results of the study, teachers will be recommended coping strategies.

In the course of the study, a testing method was used, for which the following methods were chosen: Test of self-assessment of stress resistance S. Cauchen, G. Williansson [6], Author's questionnaire "Transition to distance learning".

Under quarantine conditions, the "Transition to distance learning" questionnaire and the stress self-assessment test of S. Kouchen, G. Villiansson were entered into Google forms and teachers following the link anonymously answered questions.

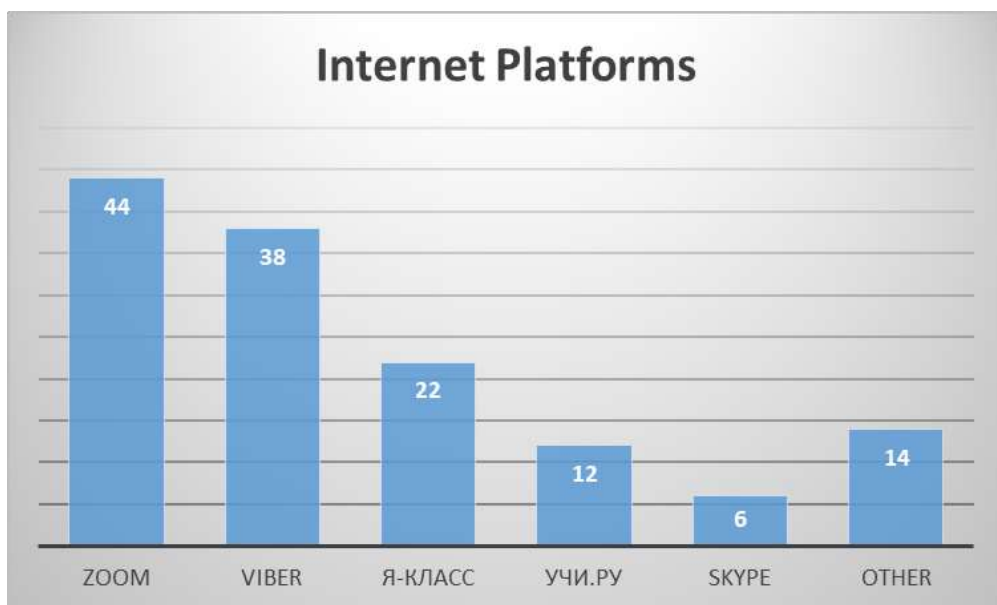
Processing of the results is carried out using the computer program Microsoft Excel, in which we exported the results. In Microsoft Excel, we used the following functions: interest calculation; chart insertion; histogram insertion.

We diagnosed 55 teachers of the school. This is how the subjects were distributed by age.

Pic. 1.1. The distribution of teachers by age.

As can be seen from Picture 1.1, the largest number of teachers aged 30 to 44 years, then from 45 to 54 years, therefore, the range from 30 to 54 years is most involved in the sample.

Pic. 1.2

Platforms used by educators during distance learning.

The most popular distance learning platform is Zoom.

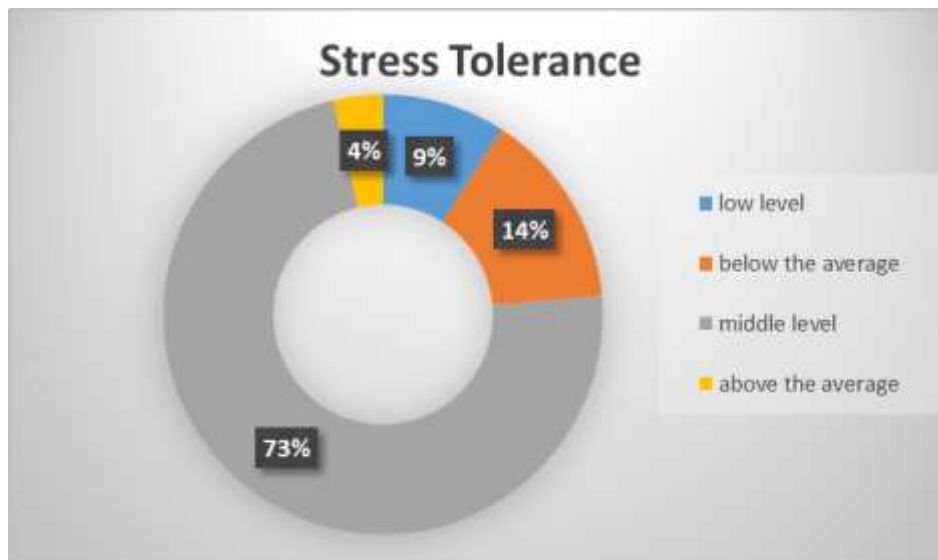
Pic. 1.3. Organizational problems of distance learning.

The most frequently mentioned organizational problem was the waste of extra time, both in preparation for the lesson and in checking homework.

Pic. 1.4. Psycho-emotional problems of distance learning.

Most teachers noted that the most acute psycho-emotional problem for them was the lack of live communication with students. At the same time, one in five reports that he was accompanied by a sense of uncertainty and fear of making a mistake.

Pic. 1.5. Assessment of stress resistance of teachers according to the results of diagnostics by the test of self-assessment of stress resistance S. Kouchen, G. Villiansson.

Most educators rated the level of stress tolerance as “medium.” However, the fact that 14% of teachers rated the level of stress resistance as “below average” and another 9% as “low” indicates the need for psycho-corrective work with teachers, to offer teachers effective, in our opinion, coping strategies.

Based on the results of the study, we developed the following recommendations for educators on which coping strategies to choose in order to increase stress resistance:

Table 2.1 Recommended Copying Strategies for Educators.

Type of problem	Problem	Copying strategy
Organizational	Preparing for online lessons takes longer	Cognitive coping strategy - changing the way you see the problem - to realize that in this situation the time was wasted and the teacher is creating a database of materials for conducting the lesson online, which will later come in handy.
Organizational	checking homework takes longer	Cognitive coping strategy - changing the way you see the problem - realize that in this situation time is wasted, the teacher gains experience in checking homework and over time, the time for checking homework can be reduced.

psycho-emotional	lack of live communication with pupils	Cognitive coping strategy - changing the way you see the problem - to realize that the conditions of distance learning are a necessary and temporary measure. A huge number of people in the world are in similar conditions.
psycho-emotional	feeling of uncertainty and fear of mistakes	Strategy for changing the problem - in order to get rid of the feeling of uncertainty, it is necessary to change the reason that gives rise to the teacher's feeling of uncertainty, namely lack of competence in the IT field. We recommend increasing your competence and feeling more confident.

Bibliography:

1. Abolin JI.M. Psychological mechanisms of human emotional stability. Kazan: Publishing house of Kazakh State University, 1987.
2. Baranov A.A. Teacher self-esteem and its resistance to stress / Education in Udmurtia No. 2, Izhevsk, 1998. P.69-75.
3. Vardanyan B.Kh. The mechanisms of regulation of emotional stability // Categories, principles and methods of psychology. Mental processes. M., 1983. S. 542-543.
4. Zilberman P.B. Emotional stability of the operator // Essays on the psychology of work of the operator.- M.: Nauka, 1974. P. 138-172.
5. Lacarus R.S. Emotions and adaptation. - SP-b: Peter, 1991. - 150 s.
6. Psychodiagnosis of stress: workshop / comp. R.V. Kupriyanov, Yu.M. Kuzmina; M-image. and science of the Russian Federation, Kazan. state technol.un-t. - Kazan: KNITU, 2012.-212 p.
7. Rean A.A. Psychology of pedagogical activity. Izhevsk: Udmurt University. 1994.93c.
8. Subbotin S.V. Resistance to mental stress as a characteristic of the teacher's meta-personality / Dis. psychol. sciences. Perm, 1992.152 s.
9. Khazova S. A. Psychology of coping behavior: materials Int. scientific and practical. Conf. / Res. ed. E.A. Sergienko, T.L. Kryukova. - Kostroma: KSU named after N. A. Nekrasova, 2007. - P. 121—124
10. Tserkovsky A.L. Modern views on the problem of stress resistance / Bulletin of the Voronezh State Medical University, 2011, volume 10, No. 1, pp. 6-19

Problems of training of specialists

Ищенко Маргарита Венадиевна,

преподаватель,

Южноукраинский национальный

педагогический университет

имени К.Д. Ушинского

г. Одесса, Украина,

alfred850@gmail.com

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Введение./Introductions. В структуре категорий культуры, и педагогики в частности, физическое воспитание рассматривают как социально организованный институт удовлетворения потребности в движении, что образует функциональную основу влияния двигательной деятельности на психическую сферу человека. Занятия по физическому воспитанию в педагогическом университете безусловно ориентирован на решение общих задач физического воспитания с учётом положительного воздействия мышечной активности на развитие разносторонних возможностей студентов, на их чувства, сознание, психику и интеллект. Множественная направленность физической активности позволяет включить физическое воспитание как профессионально направленную дисциплину на формирование профессиональной компетентности будущих учителей.

Педагогическая компетентность будущего учителя формируется при освоении всего комплекса учебных дисциплин и предметов педагогического университета. На каждом из занятий закладывается педагогическая составляющая компетентности. Каждое из направлений занятий по физвоспитанию в большей или меньшей мере формирует профессиональную педагогическую компетентность.

Занятия по физвоспитанию в педуниверситете проводятся для всех факультетов, специализации на каждом из них имеют определённую узкую ориентацию. Задачи по методике и организации занятий по физвоспитанию включают направление дополненности при формировании педагогической компетентности. Рассмотрим общие направления формирования профессиональной компетентности и, в частности, педагогической профессиональной компетентности.

Цель работы./Aim. Выделить основные особенности и структуру профессиональной компетенции учителей в проекции на физическое воспитаний в педагогическом университете.

Материалы и методы./Materials and methods. Материалы работы собраны из опубликованных литературных источников, собственной научной и практической работы со студентами на занятиях по физическому воспитанию.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Опубликованные исследования затрагивают проблемы профессиональной компетентности в деятельностном аспекте как 1) система знаний, умений и способов исполнения деятельности; 2) в личностно-деятельностной - как свойство личности, позволяющее действовать самостоятельно, эффективно и ответственно; 3) в творческой - как результат продуктивного личностно-профессионального развития, как важное условие профессионализма. В социологическом подходе компетентность связывают с эффективным решением жизненных задач. Компетентность рассматривается как синоним понятия «средство» [Садохин А.П. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2007. Т. X, № 1. С. 125-139.], как тип организации предметно-специфических знаний, позволяющий человеку принимать эффективные решения в соответствующей области деятельности [Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. Томск; М.: Изд-во ТГУ: Барс, 1997. 391 с.].

Такой подход отражает современную ситуацию, когда кроме технологического характера компетентности, выделяется целый ряд других компонентов компетентности, имеющих внепрофессиональный или надпрофессиональный характер [Novikov A.M. Education methodology. М.: Egves, 2002. 320 pp.]. К надпрофессиональным компонентам А.М. Новиков, в первую очередь, относит качества личности, способствующие самостоятельности в

принятии решения, творческому подходу к делу; гибкость мышления, коммуникабельность, способность к сотрудничеству, стремление к обучению [там же, с. 23].

Однако, при рассмотрении формирования профессиональной компетентности, такие, как приведенные «внепрофессиональные или надпрофессиональные» компоненты компетентности имеют важное значение в профессионализме учителя. Эти стороны позволяют определять компетентность как базовое качество личности, обеспечивающее *ресурс устойчивости* в изменяющихся профессиональных ситуациях и способствующее наилучшему исполнению профессиональных обязанностей.

Согласно Дж. Равену, виды компетентности связаны, во-первых, с системой *ценностей* (личности, общества), способностью человека *самостоятельно выбирать* стратегии поведения; во-вторых, - с восприятием и *ожиданиями человека* требований общества и социума, а также осознанием собственной роли в этих структурах; в-третьих, - с адекватностью *понимания принципов* отношений между людьми, которые могут быть представленными в виде определенных стандартов, или эталонов поведения. Автором выделяется три вида компетентностей: когнитивные, аффективные и волевые, которые обладают свойствами независимости, взаимозависимости и взаимозаменяемости и рассматриваются, как интегральное свойство личности. Важнейшей идеей в концепции Равена является утверждение о том, что компетентность проявляется и развивается только в условиях интересной для человека деятельности, что позволило автору определить ее компоненты, как «мотивированные способности». [Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация: пер. с англ. М.: Когито-центр, 2002. 396 с.]

Анализ понятия компетентность в психологических и социологических исследованиях показывает полиструктурность и многокомпонентность данного феномена. Основываясь на теоретическом анализе понимания компетентности, можно предположить, что профессиональная компетентность является интегральной характеристикой деятельности субъекта, проявляющейся на двух уровнях активности: технологической и надпрофессиональной. Психологическое содержание профессиональной компетентности на технологическом уровне определяется целями, задачами, опытом, полномочиями и результатами деятельности, которое представлено в

концептуальной модели деятельности как основное внутреннее средство (компонент психологической структуры) деятельности, создаваемое в процессе обучения и тренировки. В концептуальную модель включены знания, полученные при специальном обучении, сведения, накопленные в процессе трудовой деятельности, а также широкое представление о задачах, мотивах деятельности, знание последствий правильных и неправильных решений, готовность к нестандартным решениям. К надпрофессиональному уровню профессиональной компетентности могут быть отнесены интересы, ценности, нравственно-этические представления человека, его мировоззрение и ожидания, как базовые свойства Я-концепции.

Теоретический анализ позволяет прийти к заключению, что движущей силой развития профессиональной компетентности как целостного образования выступает мотивационноценностное отношение личности, а полнота ее реализации определяется наличием теоретических и практических знаний, умениями и опытом субъекта труда.

В работе (Головань, М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду [Текст] / М.С. Головань // Вища освіта України.- 2008.- № 3.- С. 23-30.) рассмотрены толкования понятия «компетентность» и отмечена противоречивость, отсутствие однозначного определения и содержания.

Феномен компетенции автор определяет из опубликованных материалов как интегрированный комплекс из десяти компонентов, и выделяет присутствие практической направленности деятельности, ценностной составляющей, рефлексии. Компетенция рассматривается одновременно в трех смыслах: 1) как круг вопросов, в которых лицо должно быть осведомлена; круг полномочий, делегированных субъекту (должностному, органа управления, группе и т.п.); 2) как опыт, информационный ресурс, знания в определенной предметной области, которыми располагает субъект; 3) социально заданные требования к подготовке лица в определенной сфере.

Головань, М.С. предлагает подать внутреннюю структуру компетентности в виде совокупности компонентов: мотивационного, когнитивного, деятельностного, ценностно-рефлексивного, эмоционально-волевого. В целостной интегративной структуре профессиональной компетентности учителя выделяют близкие по содержанию компоненты [Рагозина Г. А., Е. С. Панская, И. В. Манжосова. Структура и содержание

профессиональной педагогической компетентности учителя русского языка средней общеобразовательной школы. *Профессиональное образование в России и за рубежом. 2019.1 (33). С. 94 -99]:*

Мотивационно-волевой компонент включает в себя: мотивы, цели, потребности, ценностные установки, стимулирует творческое проявление личности в профессии; предполагает наличие интереса к профессиональной деятельности.

Функциональный компонент в общем случае проявляется в виде **ЗНАНИЙ** о способах педагогической деятельности, необходимых учителю для проектирования и реализации той или иной педагогической технологии.

Коммуникативный компонент компетентности включает **УМЕНИЯ** ясно и четко излагать мысли, убеждать, аргументировать, строить доказательства, анализировать, высказывать суждения, передавать рациональную и эмоциональную информацию, устанавливать межличностные связи, согласовывать свои действия с действиями коллег, выбирать оптимальный стиль общения в различных деловых ситуациях, организовывать и поддерживать диалог

Рефлексивный компонент проявляется в умении сознательно контролировать результаты своей деятельности и уровень собственного развития, личностных достижений.

В занятиях по физическому воспитанию в педагогическом университете формирование различных сторон профессиональной педагогической компетентности программируется в каждой из перечисленных сторон компетентности. Каждая из них формируется в той или иной степени в разных направлениях занятий по физическому воспитанию.

Одна из важных сторон профессиональной педагогической компетентности - овладение задачами экологии физической культуры и спорта, изучение и оценка состояния экосистем на территориях, где осуществляется физкультурно-спортивная деятельность, разработка мероприятий по их сохранению.

Один из весомых компонентов профессиональной компетентности учителя - целенаправленное развитие системы экологического образования и воспитания в учебном процессе по физическому воспитанию и во время проведения спортивно-массовых и физкультурно-оздоровительных мероприятий способствует формированию и развитию экологической культуры студентов. Экологические знания, ценностные ориентации является основой экологической культуры и экологического мышления студентов, помогают решению комплексных экологических проблем, стоящих перед студентами, обеспечивают комфортность их проживания, безопасность занятий физическими упражнениями и спортом в естественной среде, способствуют сохранению и укреплению здоровья путем верного использования природных факторов.

К составляющих компетентности учителя относим оздоровительную направленность, позитивное влияние на общее состояние и настроение современных технологий, которые целесообразно внедрять в практику физического воспитания. (Іщенко М.В. Методики оздоровлення у фізичному вихованні студенток: Навчальний посібник. – Одеса: ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, 2015. 154 с.) . с. 42–81].

Выводы./Conclusions. Программа занятий по физическому воспитанию в педагогическом университете строится в объединении двух направлений: формирования профессиональной педагогической компетенции и физического развития студентов.

Методические рекомендации направлены на усиление физической активности, освоение знаний по оздоровлению, экологии, развитие коммуникативных способностей, формировать двигательные и поведенческие навыки, формировать и закреплять убежденность в необходимости физически активного образа жизни. Всё это входит в формирование профессиональной компетентности учителя.

К.п.н. Оксана Товканець

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

ВАРІАТИВНІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Виховання творчої особистості дошкільника, що задекларовано у державних документах про освіту, зокрема у законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти та інших, спроможний забезпечити вихователь, який не лише усвідомлює сутність творчого характеру своєї професійної діяльності, а й водночас володіє якостями творчої особистості, необхідними знаннями, уміннями і навичками, що дозволяють реалізувати творчий підхід в освітній роботі з дітьми.

Професійна індивідуальність педагога дошкільного закладу є сформоване і динамічне системне особистісне утворення, що сприяє саморозкриттю фахівця в професійній сфері, відносно стійка сукупність індивідуально своєрідних проявів відповідності особистості даного педагога реальним цілям, вимогам і умовам його професійної діяльності, що характеризується єдністю мотиваційних, інтелектуальних, емоційно-вольових, процесуально-діяльнісних проявів, що забезпечують фахівцеві найбільш повну самореалізацію в професійно-педагогічній сфері з урахуванням індивідуально-творчих особливостей особистості.

Професійна індивідуальність педагога установи дошкільної освіти передбачає конструктивно-перетворююче ставлення до професійної діяльності, реалізується через досягнення суб'єктивно і об'єктивно значущих результатів праці, що відрізняються оригінальністю, доцільними змінами в змістовних і технологічних компонентах навчально-виховної роботи з дошкільнятами.

У професійній діяльності педагога дошкільного закладу особливе значення мають творча активність, яка забезпечує успішність професійної адаптації, професійної індивідуалізації і самореалізації особистості.

Ефективність формування професійної індивідуальності педагога ЗДО в процесі підготовки у вищій школі забезпечується змістовно-технологічним

компонентом варіативної індивідуально-орієнтованої професійно-педагогічної освіти, що базується на науковому осмисленні вимог державно-громадського замовлення до рівня професійної компетентності педагога дошкільного закладу, найбільш повно відображає вимоги кваліфікаційних характеристик, регіональні потреби у формуванні професійно-творчої індивідуальності педагога закладу дошкільної освіти, враховує специфіку його варіативного функціоналу.

Варіативний підхід до формування професійної індивідуальності педагога дошкільного закладу у ЗВО орієнтований на досягнення необхідного кваліфікаційно-необхідного рівня професійної підготовленості випускників з урахуванням специфіки і поліфункціональності діяльності фахівця дошкільної освіти. Даний підхід дозволяє створити оптимальні умови для розвитку індивідуальних здібностей та інтересів студентів у професійно-освітній сфері з урахуванням актуальних і перспективних тенденцій їх професійно-особистісного зростання на основі реалізації необхідних для цього індивідуально-орієнтованих програм.

Це передбачає, що кожен студент як майбутній педагог бере активну участь в проектуванні власного професійно-освітнього маршруту відповідно до особистісних пізнавальних можливостей і професійно-орієнтованих претензій до себе як майбутнього фахівця, має можливість його коригування з урахуванням досягнутих результатів і накопичення досвіду навчально-професійної діяльності.

Вихователь закладу дошкільної установи має бути особистістю натхненою і вольовою, емоційною і виразною, проявляти творчі здібності та уміння у різних напрямках роботи, створювати оригінальні нестандартні продукти своєї діяльності.

Окрім цього актуальним є здійснення системного моніторингу процесу формування професійної індивідуальності педагога дошкільного закладу, що забезпечує адекватні дії, спрямовані на його вдосконалення; створені умови для цілеспрямованої, активної і мотивованої участі студента в навчальній і позанавчальній діяльності, орієнтованої на оволодіння ним професійними компетенціями, реалізації індивідуальної траєкторії самореалізації в професійно-практичній діяльності.

Як засіб підготовки майбутніх вихователів до педагогічної діяльності розглядаємо навчальні дисципліни «Педагогічна творчість», «Педагогічна ергономіка», «Організація роботи вихователя закладу дошкільної освіти» та інші

[5], які спрямовані на формування у студентів цілісного уявлення про сутність педагогічної творчості вихователя, формування у них розуміння педагогічної творчості як здатності особистісного та професійного самовираження вихователя; як процесу і результату в професійній діяльності; як уміння створювати в процесі повсякденної професійної діяльності щось нове, комбінувати й видозмінювати, адаптувати відоме до вікових та індивідуальних особливостей конкретної дитини з метою задоволення її потреби в спілкуванні та творчій діяльності (гнучкість у виборі адекватних засобів впливу на дитину; розвиток аналітичного педагогічного мислення студентів, пошук нестандартних способів розв'язання навчально-виховних завдань і конкретної психолого-педагогічної задачі, оригінальне застосування засобів стимулювання творчої ініціативи вихованців та їхньої пізнавальної активності, стимулювання розвитку ергономічного моделювання і проектування освітнього середовища тощо [2].

Важливим напрямком формування професійної культури майбутнього педагога дошкільної освіти виступає педагогічна практика студентів. Вона вчить майбутніх фахівців аналізувати і давати самооцінку проведеним заходам, використовувати в роботі інноваційні методи, організовувати проектну і дослідницьку діяльність.

На наш погляд, одним з показників сформованості педагогічної культури майбутнього педагога дошкільної освіти буде науково-методична компетентність, що об'єднує не тільки інтелектуальну складову, а й особистісні якості студента, які спрямовані на пошук нового в змісті, засобах, методах і формах освіти дітей дошкільного віку.

Оволодіння студентами теоретичними знаннями, професійними компетенціями в рамках освоєння нормативних й вибіркового професійних дисциплін і педагогічних практик забезпечує методичну підготовку студентів, включення їх в творчу педагогічну діяльність, а відповідно сприяє підвищенню рівню професійної культури майбутнього педагога.

Становлення готовності майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної діяльності в сучасних закладах є процес актуалізації внутрішніх мотивів здійснення індивідуального підходу до виховання ціннісних орієнтацій; збагачення знань, що визначають розуміння цілей, завдань, принципів, особливостей організації освітнього процесу в ЗДО; освоєння соціальних практик.

Література

1. Закон України «Про дошкільну освіту» (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Косенко Юлія (2017) Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної творчості неперервна професійна освіта: теорія і практика (Серія: Педагогічні науки). Випуск № 3-4 (52-53). С. 90 -94.
3. Стандарт вищої освіти. 012 «Дошкільна освіта» (ОС «Бакалавр») (2019). URL: <https://mon.gov.ua/>
4. Стандарт вищої освіти. 012 «Дошкільна освіта» (ОС «Магістр») (2020). URL: <https://mon.gov.ua/>
5. Товканець О. (2018). Ергономічний підхід в організації діяльності сучасного освітнього закладу. Europejska nauka XXI wiek: Materiij XIV miedzynarodowej naukowj-praktycznej konferencji, Польща, 07-15 maja. С. 46-50.

Hurin Ruslan Serghiyovych

Ph. D. in Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Pedagogics,

*South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
Odessa, Ukraine*

DIAGNOSIS OF FORMATION LEVELS OF FUTURE TEACHERS' COMMUNICATIVE SKILLS

Abstract. The essence of future teachers' communicative activity, skills and abilities was considered. The review of the scientific literature on the relevant issue was given. An investigation on the levels of future teachers' communicative skills was conducted.

Key words: communication, future teacher, communicative skills and abilities, communicative activity.

The relevance of the study is due to professional and pedagogical communication and information exchange in the systems «human – human», «human – computer», «human – computer – human», the success of which provides theoretical and practical readiness for their qualified implementation [1]. Despite the sufficient number of psychological and pedagogical studies of preparing the future teachers for communicative activities (I. Bekh, N. Bibik, A. Boyko, N. Butenko, K. Dmitrenko, A Kapska, V. Kan-Kalik, S. Levchenko, O. Romanova, N. Volkova, Y. Vtornikova, etc.), the question of forming future teachers' communicative abilities and skills remains open.

We should note that communicative skills are understood as person's individual psychological characteristics, which ensure the effectiveness of his/her communication and coexistence with the other people. Communicative skills include the following: the ability to initiate openness to the contacts, respond to the initiative of others; clearly reveal in words and facial expressions their willingness to communicate; the ability to exchange information, listen to someone without interrupting, establish interaction; the ability to appreciate relationships, to identify available age features, devotion, reliability, flexibility [3].

The formation of skills, communicative in particular, will be the more effective the deeper future teachers will ensure the knowledge at the appropriate level until the actions are entirely automatic and conscious, thus contributing to the rapid and accurate reflection of communicative situations in the educational process. In terms of research, the conclusions of V. Kan-Kalik are valid, in which the scientist substantiated the list of teacher's communicative skills, which are basic for the formation of future teachers' professional and pedagogical communication: interaction with people and management of them; expeditious orienting in the conditions of communication that is carried out; planning and implementation of the communication system, particularly its important link – speech influence; perceive and maintain feedback in communication [2].

In order to determine the levels of forming future teachers' communicative skills, the diagnostics of the effectiveness of pedagogical communications was used (a modified version of O. Leontiev's questionnaire) [4].

The purpose of the method of diagnosing the effectiveness of pedagogical communications is to identify the «classroom atmosphere», activity, revealing of students' cognitive interest, as well as some manifestations of the pedagogical activity style. The diagnosis was carried out in the first semester of 2019-2020 academic year among higher education applicants of the 1st year at the Institute of Physical Culture, Sports and Rehabilitation of the state institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky» (52 respondents, specialty 014 «Secondary education (Physical education)»). The respondents were asked to put the appropriate points into the card of communicative activity of physical education teachers. The points obtained were distributed as follows: 7-19 points – low level, 20-34 points – medium level, 35-49 points – high level.

According to the results of the diagnosis, it was found out that the lowest points were given to the respondents on such indicators as: «openness (free expression of feelings, lack of «mask»)» – 12.7 points; «flexibility (easily grasps and solves problems and emerging conflicts)» – 9.3 points; (activity (all the time in communication, keeps the students on point) – 14.1 points; the highest points were given to the respondents by indicators: «interest» – 42.1 points; «friendliness» – 44.5 points.

Summing up, we conclude that the results give reason to assert the need for the formation of communicative skills and abilities of future teachers while studying at pedagogical universities. We see the prospects for further research in considering the barriers that influence the effective communication during training as well as in determining the pedagogical conditions for the formation of future teachers' communicative skills.

References:

1. Dmytrenko K. A. Sutnist' profesiyno-pedahohichnoyi komunikatsiyi u pedahohichniy osviti [Elektronnyy resurs] [The essence of professional-pedagogical communication in pedagogical education [Electronic resource] / K. A. Dmytrenko. – Rezhym dostupu : file:///C:/Users/User/Downloads/Nzspp_2012_7_4.pdf. – Zaholovok z ekranu.
2. Kan-Kalik V. A. Uchitelyu o pedagogicheskom obshchenii : kn. dlya uchitelya [To the teacher about pedagogical communication : book for a teacher]. – M. : Prosveshcheniye, 1987. – 190 s.
3. Sovremennyy slovar' po pedagogike [Modern Dictionary of Pedagogy] / Sost. Ye. S. Rapatsevich – Mn. : «Sovremennoye slovo», 2001. – 928 s.
4. Fetiskin N. P. Sotsial'no-psikhologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malykh grupp [Socio-psychological diagnostics of the development of personality and small groups] / N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manuylov. – M. : Izd-vo Instituta Psikhoterapii, 2005. – 490 s.

Methodical bases of the educational process

преподаватель-организатор НВиТП Солоненко Г.С.

КГУ «Благовещенская общеобразовательная школа – ясли – сад»

преподаватель Зазулина Н.С.

Петропавловский строительно-экономический колледж

ст. преподаватель Горохов А.С.

СКГУ им. М. Козыбаева

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИВАЮЩЕГО ОБУЧЕНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В информационном обществе знаний основное внимание уделяется не столько приобретению определенного багажа знаний, сколько повышению уровня интеллектуального развития учащихся, формированию умения успешно самостоятельно работать с информацией. Учащиеся должны уметь ориентироваться в этом быстро меняющемся мире, быть готовыми к его преобразованию, уметь применять знания и умения в процессе собственной исследовательской и творческой деятельности. В этой связи необходимы образовательные программы, которые способствуют формированию понятийного мышления учащихся, способного адекватно отражать закономерности, используемые в обобщениях информации, а также воспринимать любую информацию, ее внутреннюю логику и взаимосвязь отдельных частей. Есть программы, которые блокируют процесс формирования понятийного мышления, закрепляя примитивные формы обработки информации, что в дальнейшем ограничивает возможности ее усвоения.

С учетом вышесказанного необходимо развивающее обучение, при котором учитываются индивидуальные особенности учащегося и диагностируется его продвижение в развитии.

Именно развивающее обучение соответствует требованиям образования на сегодняшний день в связи с тем, что в настоящее время идет активный процесс модернизации системы образования, её гуманизации и обращения к личности учащегося.

Елбасы Н.А. Назарбаев в Стратегии «Казахстан-2050» Новый политический курс состоявшегося государства отмечает следующее: «Образование – это огромные инвестиции в будущее. Мы должны подходить в этом вопросе именно так и стремиться дать нашим детям лучшее образование» [1, с. 6].

В Законе «Об образовании» Республики отмечается: «В настоящее время основной задачей должно стать развитие потенциала учащихся и ориентация на развивающее обучение» [2, с. 3].

Согласно Государственной Программе развития образования в Республике Казахстан на 2020-2025 годы, одной из целей отечественного образования является интеграция в мировое образовательное пространство. В числе ожидаемых результатов - условия для получения качественного, конкурентоспособного образования, ориентированного на результат [3, с. 5].

Развивающее образование актуализирует процесс изменения (саморазвития) учащегося, придает этому процессу управляемый характер, а результатом имеет то, что усвоение и развитие предстают собой тесно связанные, но все же разные по своим источникам, механизмам и закономерностям процессы.

Исследованием проблем развивающего обучения занимались такие представители педагогической и психологической науки, как Давыдов В.В., Лернер И.Я., Кумунжиев К., Репкина Н.В., Чуприкова Н.И., Ясюкова Л.А., Забрамная С.Д., Занков Л.В., Калмыкова З.И., Леонтьев А.Н. и др.

Известны труды казахстанских ученых: М.М. Жанпеисовой, Ж.А. Караева, Ж.У. Кобдиковой, А.А. Жайтаповой, З.А. Исаевой.

Рассмотрение термина «развивающее обучение» предполагает, прежде всего, изучение проблемы соотношения обучения и развития, которая всегда признавалась одной из стержневых проблем педагогики. На различных исторических этапах ее решение менялось, что обусловлено сменой методологических установок, появлением новых трактовок понимания сущности развития личности и самого процесса обучения, переосмыслением роли последнего в этом развитии. Необходимость обеспечения развивающего обучения обусловлена многими факторами, среди которых особую роль играет подготовка к полноценной учебной, профессиональной и общественной

деятельности. Развивающее обучение в педагогике актуальна тем, что подразумевает поиск научных основ обучения, в качестве которых признавались бы индивидуальные возможности каждого учащегося и их изменения в процессе возрастного развития.

По результатам анализа базового понятия представим на схеме 1 наше понимание развивающего обучения в форме денотатного графа.

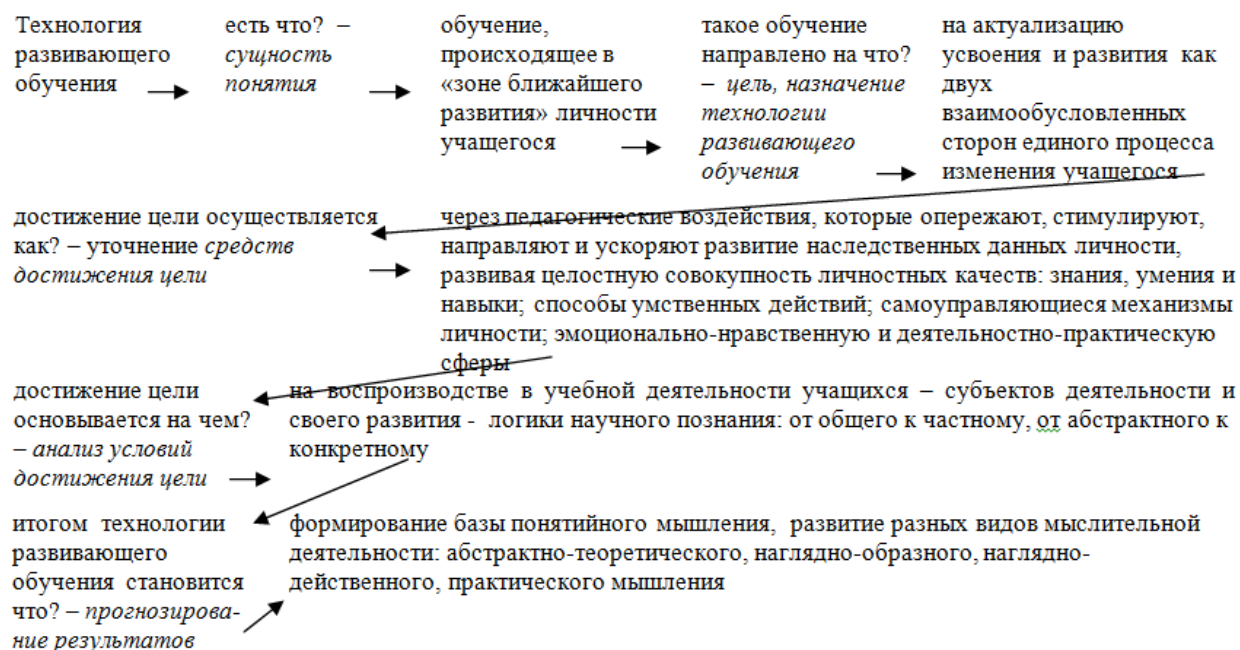

Схема 1. – Денотатный граф к понятию «Развивающее обучение»

Список литературы

1 Послание Президента Республики Казахстан - Лидера нации Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050» - новый политический курс состоявшегося государства»//BNews.kz «www.bnews.kz».

2 Закон об образовании Республики Казахстан (с дополнениями и изменениями от 24 октября 2011 года)//Казахстанская правда. – 2011. – 15 ноября.

3 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы//Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988

Modern methods of teaching

К.б.н. Вельчева Л.Г., Лихацька І.О.

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького, Україна*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Суттєва особливість інноваційної педагогічної діяльності в тому, що вона з початку і до кінця є процесом взаємодії людей. Це посилює роль особистісних взаємин у педагогічній роботі: підкреслює важливість моральних аспектів. Специфічним є і результат педагогічної діяльності – людина, яка оволоділа певною частиною суспільної культури, здатна до соціального саморозвитку і виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

Термін «інновація» почав використовуватися у вітчизняній дидактиці на початку 90-х років XX століття й швидко набув поширення. Прийшов він із зарубіжної педагогіки, яка у свою чергу запозичила його з економічних дисциплін. Засновниками початкових понять теорії інновацій вважаються німецькі дослідники - представники німецької історичної школи в економічній теорії, класики німецької соціології В. Зомбарт, В. Метчерліх і австрійський економіст И. Шумпетер, які застосовували ці поняття в зв'язку з соціально-економічними та технічними процесами. Потім ці поняття стали застосовуватися в педагогічних роботах.

Як зазначає І. А. Негодаєв, освіта в наш час є найважливішою сферою життєдіяльності суспільства. Процес освіти включає в себе не тільки навчання (озброєння особистості знаннями), але і виховання (прищеплення особистості певних духовних цінностей). Наприклад, для Платона освіта - це формування людини, тобто не просто впровадження знань в його розум, а й формування людини як високоморальної особистості [4, с. 189].

Системні зрушення в освітній галузі на сучасному етапі розвитку суспільства зумовлюють необхідність розробки й використання нових освітніх стратегій. Якщо раніше педагоги і науковці орієнтувалися на формування знань, умінь і навичок, то нині освіта націлена на розвиток і саморозвиток особистості, на формування в неї умінь жити в умовах полікультурного світу, бути здатною

до самоорганізації та самореалізації своїх потенціальних можливостей і природних задатків [2, с. 33].

Освіта ХХІ ст. не може обмежуватися засвоєнням особистістю тільки наукових знань, вона повинна забезпечувати життєдіяльність людини в суспільстві знань і тривати протягом усього його життя. Це відповідає необхідності формування у людей здатності адаптуватися до швидко змінюваних умов в повсякденному житті і в професійній сфері, зберігати прагнення до знань, незалежно від віку, тобто освіта повинна бути інноваційною. [6, с. 37].

Педагогічна інновація - це процес реалізації конкретною особою (або групою осіб) ідеї, яка є для неї (них) в даний час новою в навчально-виховному процесі, в результаті якого виникає творчий пошук оригінального, нестандартного їх вирішення [3, с. 95].

Інноваційні технології - це система методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів, спрямованих на досягнення позитивного результату за рахунок динамічних змін в особистісному розвитку дитини в сучасних соціокультурних умовах [7, с. 549].

Дослідження багатьох учених (Н.Кузьміна, В.Сластьоніна А.Щербаков та ін.) доводять, що в навчально-виховному процесі виявляють себе такі взаємопов'язані функції інноваційної діяльності викладача: діагностична, орієнтаційно-прогностична, конструктивно-проектувальна, організаторська, інформаційно-пояснювальна, комунікативно-стимуляційна, аналітико-оцінна, дослідницько-творча.

Інноваційні технології - це педагогічні технології нового покоління, до яких відносяться: інформаційно-комунікаційна технологія (ІКТ), теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ), проблемне навчання, інтерактивні технології, проектна технологія, метод проектів, дослідницька технологія або технологія проведення навчальних досліджень, активні методи навчання (АМН) і технологія модерації, здоров'я зберігаючи технологій [1, с. 55; 5, с. 36].

Таким чином, застосування інноваційних педагогічних технологій у процесі навчання школярів сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчості та інтелектуальних здібностей.

Література:

1. Вельчева Л.Г. Метод проєктів як освітня інновація / Л.Г. Вельчева, Г.Г. Забишна, С.А. Степанова // Materiály XV mezinárodní vědecko – praktická konference «Zprávy vědecké ideje -2019». — 2019 р. — Volume 6. — С. 55-57.
2. Елькін М.В. Роль і місце міжкультурних комунікацій та діалогу в управлінні навчально-виховним процесом / М.В. Елькін // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер: Педагогіка – 2015 р. – № 1 – С. 33-38.
3. Максимюк С.П. Педагогіка : Навчальний посібник. / С.П. Максимюк — К.: Кондор, 2005. — 667 с.
4. Негодаев, И.А. Информатизация культуры: монография / И. А. Негодаев. — Ростов н/Д : Книга, 2003 г. — 320 с.
5. Прокопів Л.М. Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ: навчально-методичний посібник. / Л.М. Прокопів — Івано-Франківськ, Видавництво Плай» ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2017 р. — 166 с.
6. Шитов С.Б. Инновационное образование в формирующемся обществе знаний / С. Б. Шитов // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. — 2009 г. — № 4 (12). – С. 35–41.
7. Ягяджик С. С. Виды инновационных технологий и их характеристики / С.С. Ягяджин // Молодой ученый. — 2016. — №23. — С. 548-551.

Вострикова М.В., Лобода С.Г., Чехранова И.В.

г.Караганда КГУ СОШ №30

АКТУАЛЬНОСТЬ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В СФЕРЕ МОДЕРНИЗАЦИИ СОЗНАНИЯ СОВРЕМЕННОГО ШКОЛЬНИКА

Проблемы развития воспитания, несомненно, заслуживают пристального внимания, так как речь идет о завтрашнем дне Казахстана, ценностных ориентирах нашего общества о национальной безопасности страны, корни которой кроются в воспитании, творческом развитии, гражданском становлении подрастающего поколения. На сегодняшний день в нашей стране выстроена целостная система воспитания, ориентированная на современные потребности общества и государства в целом. Именно поэтому развитие воспитания в системе образования Республики Казахстан в последние годы по праву стало одним из самых приоритетных направлений.

Культура – основополагающий стержень человеческих знаний. Известно, что знание получишь, только когда поведешься с книгой, тогда ума и знаний наберешься. Ещё Цицерон, подчеркнул: «Поступки мудрых людей продиктованы умом, менее сообразительных – опытом, невежественных – необходимостью, животных – природой». Когда-то А. П. Чехов говорил: «Воспитанные люди должны удовлетворять следующим условиям. Они уважают человеческую личность, всегда снисходительны, мягки, вежливы, уступчивы... Не лгут даже в пустяках, они не суetsy... Если имеют в себе талант, то уважают его... Тут нужен непрерывный дневной и ночной труд, вечное чтение, штудирование, воля... Тут дорог каждый час». А известный немецкий поэт И. Гете писал: «Невозможно всегда быть героем, но всегда можно оставаться человеком». В народе говорят: «С кем поведешься, от того и наберешься», «Ищи друга умнее себя».

Ежеминутно мы-педагоги должны помнить, что будущее Казахстана – это молодежь, дети – наше продолжение. Ведь атмосфера, которая создается в семье, тепло, доброта держатся на любви, взаимопонимании, на приятных воспоминаниях. Как говорят в народе, счастье в доме – взаимопонимание.

Программа «Рухани жаңғыру», ориентированная на возрождение духовных ценностей казахстанцев с учетом всех современных рисков и вызовов глобализации, призвана повысить конкурентоспособность Казахстана в мире, сохранить национальную идентичность, популяризовать культ знания и открытость сознания граждан. Эти качества должны стать основными ориентирами современного казахстанца.

В связи с выше сказанным считаем, что возросло внимание к проблеме теории и практики эстетического воспитания, как важнейшему средству формирования отношения к действительности, средству нравственного и умственного воспитания, т.е. как средству формирования всесторонне развитой, духовно богатой личности.

Высокая социальная значимость темы заставляет по-иному взглянуть на вопросы воспитания и обучения младших школьников, на актуальность и необходимость составления развивающих занятий по эстетическому воспитанию.

Целью нашего исследования является разработка системы мероприятий, направленной на формирование эстетического вкуса, эстетического отношения к окружающей действительности, эстетической культуры младших школьников средствами искусства.

Эстетическое воспитание (по Лихачеву Б.Т.) - целенаправленный процесс формирования творчески активной личности ребенка, способного воспринимать и оценивать прекрасное, трагическое, комическое, безобразное в жизни и искусстве, жить и творить "по законам красоты."

К средствам искусства в педагогической литературе относят: литературные и музыкальные произведения, произведения изобразительного искусства.

В школе встреча детей с произведениями искусства происходит в основном на уроках художественного цикла (литературы, музыки, художественного труда,). Эти же предметы и являются основными в системе эстетического воспитания. Они играют решающую роль в формировании у детей эстетических идеалов, их художественного вкуса, эстетического отношения к действительности и искусству.

Например, на уроках декоративного рисования «Роспись матрешки», при изготовлении декоративного панно (с элементами казахского орнамента), дети знакомятся с народным творчеством, усваивают жизненное содержание народного искусства. В процессе эмоционального восприятия формы, орнамента, материала, из которого выполняют художественную вещь, дети учатся ценить традиции своего народа. Постоянно проводятся выставки работ учащихся, конкурсы на лучшую работу, ярмарки народно-прикладного искусства, где ребята проявляют свои творческие способности, фантазию, смекалку. Каждый открывает в себе новые таланты. Поиск чего-то нового, неизвестного постоянно стимулирует к действию. Мы проведена серия интегрированных уроков «Казахский национальный орнамент». Материал вызвал у детей живой эмоциональный отклик, благодаря сочетанию различных дисциплин. Все имели равные возможности реализовать себя на уроке в атмосфере праздника, доброжелательности.

Приобщение к культуре казахского и русского народов на основе подлинных шедевров народного творчества - стало неотъемлемым компонентом содержания всех изучаемых дисциплин.

Между тем, уроки – это не единственная форма знакомства детей с искусством, это внеклассные мероприятия. Ежегодным и традиционным, полюбоившимся детям стало мероприятие, посвященное Дню Подснежника (19 апреля), внешкольная работа (посещение театров, музеев) и, конечно, важным условием является связь с семьёй (помощь в организации утренников, собраний, КТД). В школе при активном участии педагогов, родителей и учащихся открыт зал «Рухани жаңғыру». Учащиеся ежегодно успешно и активно участвуют в международном интеллектуальном конкурсе по истории мировой культуры «Золотое руно». В рамках празднования 175-летия со дня рождения Абая Кунанбайулы был проведён конкурс чтецов, на котором звучали произведения великого поэта, а также прошёл мини- диспут на тему: «Можно ли считать стихи Абая актуальными сегодня и почему?».

Активный отклик воспитанников и их родителей мы увидели, организуя работу в таких направлениях как: конструирование «Как благоустроить мой двор», защита проектов «Семья – основа жизни», «Искусство», создание постеров «Какие бывают музеи?», конкурсы рисунков, рукоделия, рисование в технике граттаж на тему «Космос».

Для выявления результативности проведённой работы были подобраны следующие критерии и показатели:

I. Эстетическое отношение к действительности. (Эстетическая оценка в восприятии прекрасного; эстетические предпочтения в восприятии прекрасного; эстетическая потребность в воспитании и создании прекрасного).

II. Сформированность эстетического вкуса (эстетические нормы при восприятии произведений искусства, индивидуальные эстетические нормы при восприятии окружающей действительности; индивидуально эстетические нормы в процессе собственной художественной и эстетической действительности)

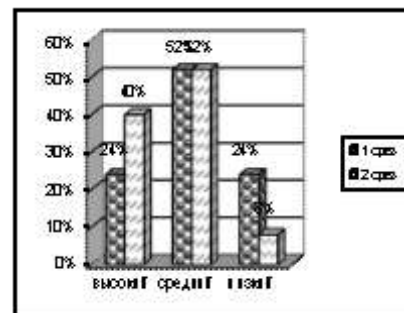
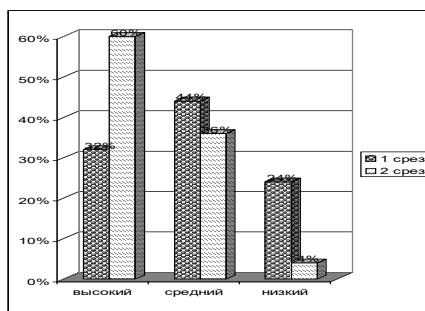
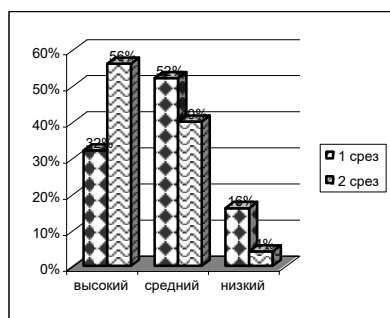
III. Сформированность эстетической культуры (эстетические переживания, эстетические эмоции, эстетическая потребность)

Все вышеперечисленные показатели определялись по трем уровням – высокий, средний и низкий. По данным критериям были проведены «срезы» в начале и в конце эксперимента. Представим данные срезов по сформированности эстетического отношения к действительности.

По остальным критериям данные аналогичны. В экспериментальном классе количество с высоким уровнем сформированности эстетического отношения к действительности увеличилось на 6 человек (24%), со средним уровнем уменьшилось на 3 человека (12%), с низким уровнем уменьшилось на 3 человека (12%).

Анализ результатов «срезов» показывает, что сформированность эстетического отношения к действительности, вкуса и эстетической культуры младших школьников в классе, где проводилась разработанная система мероприятий, значительно выше, нежели в контрольном классе. Таким образом, средства искусства при правильной организации и подаче их ученику действительно способствует его эстетическому, развитию.

Уровень сформированности эстетического отношения к эстетической культуре эстетического вкуса действительности

Выводы:

1. Эстетическое воспитание занимает важное место во всей системе учебно-воспитательного процесса, так как за ним стоит не только развитие эстетических качеств человека, но и всей личности в целом: ее сущностных сил, духовных потребностей, нравственных идеалов, личных и общественных представлений, мировоззрения.

2. Все перечисленные качества в человеке развиваются под воздействием различных факторов. Воспитательное значение имеет и природа, и труд, и окружающая нас действительность: быт, семья, личностные отношения, - все, что может быть прекрасным. Как основной носитель прекрасного, искусство также является средством эстетического воспитания.

3. Искусство является основным средством эстетического воспитания, обладает большим эмоциональным потенциалом. Сила эмоционального воздействия является средством формирования эстетических качеств личности, путем проникновения в детское сознание.

Список использованной литературы

1. Айтмурзаев Н.С., Рухани жаңғыру - пульс современного образования, 2018.

2. Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников. – М.: Просвещение, 1985. – 175с.

3. Педагогическая практика в начальной школе. / Под ред. Г.М.Коджаспировой, Л.В.Бориковой; М.: Академия, 2000.

4. Педагогика в афоризмах и изречениях 3-е издание, дополненное и переработанное. Минск 2013. 2. Рецензент В.Д.Путилин, канд. пед. наук.

5. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: Книга для учителя / Сост. Г.С. Лабковская. – М.: Просвещение, 1983. – 304 с.

Беланова Н.В., Маневич В.А., Баранова Н.Г.

г.Караганда, КГУ СОШ №30

КАК ПРЕПОДАВАТЬ РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРУ ДИСТАНЦИОННО

Переход на дистанционное обучение — это вызов. Вызов не только учителям, которым может быть трудно уйти от привычной классно-урочной системы преподавания, но и ученикам, которые должны проявить максимум ответственности, собранности и силы воли.

Основные трудности, с которыми может столкнуться учитель-словесник на дистанционном обучении, заключаются в преподавании литературы. Литература — это прежде всего чтение, обсуждение произведения, живой диалог с учителем и одноклассниками, а уже потом теоретические знания. И вот этого живого общения будет, безусловно, не хватать.

Что можно сделать? Организовать, например, проверку на знание текста с помощью теста, составленного учителем самостоятельно. Возможны как вопросы с выбором, так и открытые, творческие работы, в том числе мини-сочинения. Подобные тесты я использую уже давно, они всегда выручают, если ребята на карантине или мне жаль времени на уроке на такие технические моменты. Результаты теста, как правило, показывают, куда мы можем двигаться, в частности — на что мне следует обратить внимание при проведении следующего урока. Кроме того, вопросы теста могут сориентировать и самих ребят, показать, какие акценты им необходимо расставить. Хорошо, если к подобным тестам учитель будет «прикладывать» пояснения (есть у заданий такая функция). Таким образом, мы не только проверяем, но и даём необходимый материал.

Проще, конечно, с преподаванием русского языка. Во-первых, есть большая теоретическая база по этому предмету. Любая тема подробно освещена теоретически. Написано доступно и понятно. Если ученик не понял что-то, он с

лёгкостью может освежить в памяти материал. Во-вторых, всю теорию сразу можно закреплять, отрабатывая на практических заданиях. Причём сколько угодно раз. Большой плюс в том, что задания не будут повторяться. К тому же, если ученик допустит ошибку, система выдаст подробное объяснение, представит алгоритм действий и предложит снова выполнить задание. А вот когда отработка уже произойдёт (что можно отследить в отчёте «Результаты учащихся»), можно выдать и СО. И что немаловажно: учитель имеет возможность взять полностью готовый вариант, его отредактировать, добавив или удалив какие-то задания, или создать свой, подобный существующему, а то и вовсе не похожий. Работа будет проверена автоматически, что для педагогов является большим плюсом. Можно сразу посмотреть, какие разделы «запали», на чём следует сделать акцент. Возможно, выдать индивидуальные задания.

Конечно, легче всего проводить тестовые и СО работы. А вот что делать с изложениями, сочинениями, диктантами?

На мой взгляд, работа с изложением дома — это очень хорошая тренировка. Прикрепите файл исходного текста, и пусть ученик поработает с ним. Только важно дать конкретные рекомендации по тексту, который мы хотим увидеть на выходе. Неважно, что это будут не два или три раза прочтения, предусмотренные экзаменом или методикой работы с изложением. Зато это будет активная работа с текстом, использование определённых техник. А значит, тренировка, которая поможет нашим учащимся в дальнейшем.

Словарные диктанты или выборочные тоже можно давать совершенно спокойно, важно только, на мой взгляд, ограничить время выполнения. С классическим диктантом, конечно, сложнее. Но можно ведь какое-то время и без него обойтись.

А вот сочинение можно принимать в качестве прикрепленного файла. Тем более это позволит учителю сразу проверить его на плагиат. Да и почерк у некоторых учеников бывает такой, что проверять напечатанный текст гораздо приятнее.

Подготовка же к ЕНТ вообще не является проблемой. Большая база готовых заданий в этих конкретных разделах, возможность комбинировать задания, используя имеющийся материал, новые тренажёры, появившиеся в последнее время, дают столько возможностей, что только нежелание может помешать эффективной подготовке.

Ковалевская О.Н., Горбачёва Е.Ю., Васильева И.П., Домбровская С.П.

г. Караганда, КГУ СОШ №30

КАК ОРГАНИЗОВАТЬ ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ. ПЛАН ДЕЙСТВИЯ ДЛЯ УЧИТЕЛЯ.

Определите, как будете проводить дистанционное обучение

В первую очередь продумайте, как вы будете работать с учениками. Дистанционную работу можно проводить одним из способов, что описан ниже, или использовать их комбинацию.

Встречи в режиме реального времени

Вы договариваетесь с учениками о времени, когда будет проведен прямой эфир или назначена онлайн-встреча. На онлайн-уроке вы объясняете материалы, отвечаете на вопросы учеников и задаете вопросы им. В конце статьи вы найдете список сервисов, позволяющих проводить онлайн-встречи.

Дистанционное обучение через интерактивные учебные материалы

Обучение учащихся можно выстроить через интерактивные учебные материалы, которые содержат инструкции, учебный контент (видео, интерактивные видео, текст, рисунки), самопроверку, ссылки и т.д. При помощи таких учебных материалов ученик изучает новую тему самостоятельно. Для вопросов учеников стоит создать чат для общения, чтобы, сталкиваясь с трудностями, они продолжали выполнять задания.

Спланируйте работу

Возьмите временной отрезок, например неделю, и спланируйте работу учеников по вашему учебному предмету. Чтобы организовать работу целостно, отталкивайтесь от учебных результатов, которых должны достичь ученики.

Задайте себе три вопроса:

Чему я хочу научить моих учеников (каких учебных результатов они достигнут)?

Как ученики этому научатся (каким образом они достигнут учебных результатов)?

Каким образом я могу поддержать их в этом (как я помогу им достичь учебных результатов и как узнать, достигли ли они их)?

Исходя из ответов составьте для себя план работы: какие учебные материалы надо создать, как мониторить работу ребят, как и когда предоставлять им обратную связь.

Можно составить план работы и для учащихся. Ученикам план нужен для того, чтобы помочь им спланировать время работы как в течение дня, так и всей учебной недели. План работы для учеников может содержать рекомендуемую дату и время для начала работы над заданием, сроки выполнения заданий, определенное время для встреч с учителем, ссылки на учебные материалы (если вы сразу можете их предоставить) или платформу, где будет идти работа.

Определите, как будете связываться с учениками

У учеников должна быть точка входа, через которую они получают доступ к учебным материалам. Если вы использовали в работе с учениками некоторую платформу (блог, сайт, мессенджеры, закрытую группу и т.д.), то и в дистанционном обучении ученики могут работать через нее. Если не было такой платформы, тогда учебные материалы могут передаваться через электронный журнал (хотя он может не выдержать нагрузки, поэтому лучше иметь альтернативный источник связи).

Начните создавать учебные материалы

Привычные формулировки заданий в электронном журнале “учебник, стр.23-25, прочитать и ответить на вопросы” в дистанционном обучении становятся бессмысленными, так как не содержат обучающей функции. Организовать учебную работу дистанционно — значит помочь ученику самостоятельно разобраться с тем, что он не знает и не умеет. А для этого у ученика должны быть учебные материалы и задания, посильные для той возрастной группы, с которой мы работаем.

К учебным материалам добавляйте инструкции по работе (так, как если бы вы объяснили в классе), указывайте время, которое требуется для работы над заданием и по изучению материалов, необходимые стратегии, рекомендации и подсказки.

Можно использовать уже готовые учебные материалы, созданные кем-то другим, можно создавать самим.

Ниже вы найдете список тех цифровых сервисов, которые помогут в разработке учебных материалов.

Учтите вызовы, с которыми можем столкнуться

Вызов 1. Ученики, которые не работали на уроке, могут не начать работать и дистанционно. Здесь нет общего правила, которое можно порекомендовать каждому учителю. Надо решать индивидуально по каждому ученику. Для кого-то сработает совместная работа с одноклассниками, для кого-то учебный материал, поданный иначе, для кого-то индивидуальная консультация с учителем и т.д. Использование карательных мер рекомендую избегать. Временно это может нам помочь заставить кого-то работать, но для долгосрочной перспективы это неудачная стратегия. Желание учиться у этого ученика так и не появится.

Вызов 2. На создание учебного материала будет уходить время. Мы создаем учебный материал не для проверки памяти учеников или умения решать, а для того, чтобы их научить. Одно дело, когда мы в классе передаем ученикам то, что очень хорошо знаем, другое дело — сделать так, чтобы это знание появилось в их голове, причем когда они работают дома.

Вызов 3. Стоит продумать работу, которую ребята будут выполнять на отметку. У учеников под рукой google и одноклассники в совместном чате. Поэтому работа на отметку должна быть такова, чтобы первый и второй фактор являлись помощниками. А для этого надо подумать над качеством заданий для учащихся.

Старайтесь избежать этих ошибок

Ошибка 1. Составлять список заданий для ученика (как домашняя работа, которую мы привыкли задавать) в электронный журнал. Наша задача — не задания набросать для учеников, а выстроить их обучение.

Ошибка 2. Думать о том, как контролировать ученика. В этом случае мы в первую очередь будем думать о том, как и за что выставить отметку, а не о том, как помочь ему учиться.

Ошибка 3. Выставлять отметку за процесс обучения, а не за итог. Когда ученик изучает учебный материал, работает с тестами для самопроверки, задает вопросы, ошибается — он учится. Этот процесс мы поддерживаем своей обратной связью и помощью одноклассников, например, в совместном чате.

Когда он уже научился, тогда мы проводим работу на отметку, как итог той работы, которую он проделал в течение какого-то времени.

Ошибка 4. Просить учеников фотографировать задания и присылать вам на почту. Так можно делать только в случае с единичными учениками, у которых не получается выполнять задание и необходима ваша обратная связь. Иначе на ваш почтовый ящик будут каждый день приходить около сотни писем с фотографиями учеников.

Определите, какие цифровые сервисы будете использовать

Все сервисы я распределила на несколько групп. Исходя из ваших задач определяйте, какие из них задействуете в работе с учениками.

Онлайн-встречи с учениками

Сервисы, с помощью которых вы организовываете онлайн-урок в режиме реального времени.

Zoom zoom.us/

Сервис для проведения видеоконференций и вебинаров. В бесплатной версии можно проводить встречи до 40 минут и на 100 человек. Ученики могут подключиться к встрече через телефон (рекомендуется установить приложение zoom) или через компьютер. Каждый участник встречи имеет возможность говорить голосом, демонстрировать видео и расшаривать свой экран.

Facebook Live

Трансляция видео прямо с Facebook. Создайте закрытую группу класса, в которой можно будет запускать Live трансляции и проводить уроки онлайн. Бесплатно. И нет ограничений по времени.

Instagram Live

Трансляция видео с Инстаграм. Можно проводить в своем аккаунте. Если ученики на вас подписаны, то они получают извещение о выходе в эфир. Или создать закрытый аккаунт класса и вести онлайн-встречи там.

Skype

Сервис для проведения видеоконференций. У каждого ученика должен быть аккаунт Skype. Создается группа класса, и в определенное время делается звонок, к которому подключаются все участники группы.

Рабочие листы в документах Google

Создавайте учебный материал через документ Google и предоставляйте доступ ученикам. Каждый из них делает копию для себя, предоставляет доступ учителю с правом комментирования и работает индивидуально или совместно с кем-то (зависит от задачи). Удобно таким образом и мониторить работу ребят, и направлять их.

Таблица продвижения

Создайте в таблицах Google таблицу, в которую внесите имена учеников (ряды) и перечисление заданий/шагов, которые должны сделать ученики. Учащимся предоставьте доступ для редактирования. Они заходят в эту таблицу и отмечают выполнение задания. Причем могут отмечать зеленым, желтым или красным цветом в зависимости от того, насколько легко справились с заданием.

Обратная связь

Сервисы, при помощи которых вы получаете обратную связь от ваших учеников.

Direct Poll <https://strawpoll.de>

В этом сервисе можно создать опрос в считанные секунды. Используйте его для получения обратной связи от учеников. Вопросы могут быть рефлексивные, учебные или созданы с целью проведения голосования.

Google Form

С помощью форм можно создать учебный тест, форму обратной связи и анкету.

Kahoot

При помощи Kahoot тоже создаются викторины. В связи с карантином разработчики предложили функции пакета Премиум использовать бесплатно. Обязательно попробуйте их. Через эти платформы удобно выстраивать учебный процесс: размещать учебные материалы, проводить обсуждение, получать и предоставлять обратную связь.

Google Classroom <https://classroom.google.com/>

Закрыва́тая группа в социальных сетях

Например, facebook группа, доступ к которой есть у всего класса. Удобно быть на связи с учениками и можно проводить онлайн-уроки.

Я постаралась в статье затронуть все важные аспекты, связанные с организацией учебной работы дистанционно. Если у вас есть вопросы, пишите их в комментариях.

Пусть дистанционное обучение будет плодотворным.

PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY

Байрбекова М. – магистрант, **Жунисбекова Ж.А.** – п.ғ.к., доцент,
М.Әуезов ат.ОҚМУ, **Керимбекова Р.А.** – аға оқытушы, «Өрлеу» БАҰО» АҚФ
Түркістан облысы және Шымкент қаласы бойынша ПҚБАИ, Қазақстан

ЖЕТІМ ЖӘНЕ АТА-АНА ҚАМҚОРЛЫҒЫНСЫЗ ҚАЛҒАН ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ҚОҒАМҒА БЕЙІМДЕЛУІН ЗЕРТТЕУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазіргі таңда балалар үйінде тәрбиеленетін балалар мәселесі аса қиын жағдайда. Жетім балалар денсаулығына деген әлеуметтік қамқорлықты күшейту, олардың құқығына қол сұқпау, қоғам өмірінің барлық салаларына толық орналасуына жағдай жасау, психикалық даму ерекшеліктерін жетілдіруді қамтамасыз ету мәселелері қоғамдағы негізгі мәселелердің бірі болып отыр.

Балалар үйіндегі тәрбиеленушілердің әлеуметтік мәнді қатынастар жүйесіне енуіне даярлық ретінде жас дамуының түрлі кезеңдерінде психологиялық тұрғыдан дамуын басты орынға қою қажеттілігі туындап отыр. Психологиялық ғылыми еңбектерді қарастыру барысында баланың психикалық дамуын қамтамасыз ететін әртүрлі көзқарастардың бар.

Ғылымдар мен оқу-ағарту саласы мен білімдер жүйесінде тұлғаның онтогенезде дамуының маңызды кезеңі болып табылатын жасөспірім жасындағы балалардың өзіндік санасы және оның маңызды сипаттамасы құндылықтар мен құндылықтарға бағдарлану жүйесін қалыптастыру мәселесін қарастырып, еліміздегі жаңа қоғамдық, экономикалық, әлеуметтік өзгерістерді негіздейтін талаптарымен тікелей байланысты.

Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық дамудың өзгеруі, қоғамдық-тарихи үрдістердің өрістеуі, білім сферасындағы өзгерістердің барлығы жасөспірімдердің тұлғалық дамуындағы ерекшеліктерін зерттеуге байланысты жаңа зерттеу бағыттарын жасауды талап етеді. Еліміздегі әртүрлі жағдайлар міндетті түрде жасөспірімдердің психикалық даму мазмұнына, формаларының сипатына әртүрлі өзгерістер әкеледі.

Сондықтан да өзіндік санамен қатар этностық сананы, құндылықтарға бағдарлану жүйесін қалыптастыру мәселесіне қатысты психологиялық-педагогикалық зерттеулерді күшейтуді қарастырады.

Психология ғылымындағы өрістеп келе жатқан жаңа ықпалдар мен тұжырымдамаларды негіздей отырып, психологиялық практика сферасында балалар үйінде тәрбиеленуші балалардың өмірлік мәнді деген құндылықтарға бағдарлану мазмұнын белсендіру аса маңызды мәселелердің бірі.

Балалар үйіндегі тәрбиеленушілер дамуының ерекшеліктері психология ғылымының маңызды да, қызықты мәселенің бірі болып отыр. Бұл мәселенің көкейтестілігі психология ғылымының отандық деңгейде қарастырылуымен, қаракөз жетімдер санының күннен-күнге қарқынды өсуімен және соған байланысты әртүрлі құрылымдағы балалар үйінің пайда болуымен ерекшеленеді. Балаланың әлеуметтік мәнді қатынастар жүйесіне енуіне даярлық ретінде жас дамуының түрлі кезеңдерінде психологиялық тұрғыдан дамуын басты орынға қою қажеттілігі туындап отыр. Психологиялық еңбектерді қарастыру баланың психикалық дамуын қамтамасыз ететін әртүрлі көзқарастардың бар екендігін көрсетеді.

Балалар үйінде тәрбиеленушілердің тұлғалық дамуындағы ұлттық салт-дәстүрлер және ұлттық мәдениет құндылықтарын дамытудың ролін зерттеу әрқашанда маңызын жоймайтын психологиялық-педагогикалық мәселелердің бірі болып табылады.

Сонымен қатар зерттеудің негізгі ерекшеліктері ретінде теориялық негізіне тұлға дамуындағы сана мен іс-әрекетке байланысты болса, теориялық жағдайлар тұлғаның қалыптасуындағы іс-әрекеттік ықпалдар және жүйелік ықпалдың негізгі қағидалары жайлы психологиялық зерттеу негіз болады, өзіндік сана мен этностық сана және құндылықтар мен құндылықтарға бағдарлану жүйесінің қалыптасуы жүйелілік ықпалмен сипатталды. Зерттеуде ерекше әлеуметтік статусы бар жасөспірімдерде этностық сана мен құндылықтарға бағдарлануды қалыптастыруға әкелетін оқу-тәрбие үрдістерін белсендіру, психологиялық көмек көрсетудің жолдарын жасау, іс-әрекет пен қарым-қатынаста эмоциялық сфераларды орнықтыру, өзіне және қоршағандарға позитивті қатынасты қамтамасыз ету өзіндік сананы дамытуға негізделген.

Балалар үйінде тәрбиеленіп жатқан жасөспірімдердің өзіндік санасы мен этностық санасын құндылықтар жүйесін эмоциялық сфералармен ара қатынасын

қарастырған зерттеу нәтижелерін білім беру сферасының әртүрлі салаларында, мемлекеттік білім беру бағдарламаларында, құқық қорғау жүйесінде, балалар үйінің қызметкерлерімен жұмыс жасауды ұйымдастыруда, психологиялық кеңес беруде, педагогикалық және психология бөлімінің оқу курстарында, мектептегі психологиялық қызмет жүйесінде қолдануға болады.

Зерттеу нәтижелерінің дәйектілігі мен сенімділігі теориялық-эмпирикалық, эксперименттік зерттеулердің тұтастығымен, зерттеудің міндеттері мен мақсатына сәйкес әдістемелердің жиынтығын нақты қолданумен, пайдаланылған әдістердің кешенді сипамасымен, алынған мәліметтердің репрезентативтілігімен нақтыланды. Сонымен бірге эксперименттік зерттеу материалдарын сапалы-сандық талдаумен, статистикалық өңдеу тәсілдерімен және сыналушылардың көлемінің негізделгенімен, зерттеу әдістемелерін нақты таңдаумен, ғылыми психологиялық-педагогикалық ұсыныстардың практика мен қолданбалы сферада іске асыруды қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер:

1. Мақашқұлова Г. Балалар үйіндегі тәрбиеленушілердің психикалық ерекшеліктері // Қазақстан мектебі. 11-12/2005, 52-53 б.
2. Дусманбетов Г.А., Шерьязданова Х.Т. Психология деструктивных факторов социализации старших подростков. - Алматы, 2003.

AGRICULTURE

Technology of storage and processing of agricultural products

к.т.н. Лазаренко Н.А., к.т.н. Біленька І.Р.

Одеська національна академія харчових технологій, Україна

СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ СТРАВ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

В наш час все більшого обговорення набуває питання якості та безпечності страв у закладах ресторанного господарства. За останні роки з'явилося багато стандартів різного рівня, які направлені на контролювання показників якості та безпеки та спрямовані на їх поліпшення. Впровадження систем управління якістю виробництва кулінарних страв згідно вимог міжнародних стандартів розглядається як необхідний крок у процесі розвитку ресторанного консалтингу.

Забезпечення якості та безпеки кулінарних страв може бути найбільш ефективним, коли воно будується на основі системи управління якістю закладу ресторанного господарства, відповідно до вимог ISO 9001 і керується в системі управління безпечністю харчової продукції, відповідно до ISO 22000. Стандарти, що направлені на контролювання системи управління безпечністю харчової продукції в закладах ресторанного господарства повинно постійно інтегрувати в залежності вимог часу.

Основа системи контролю безпеки страв ресторанного господарства повинна бути заснована на принципах системи НАССР та охоплювати контроль якості від сировини до відпуску готової страви. Заклад ресторанного господарства повинен забезпечити, щоб система НАССР ґрунтувалась на затверджених нормативних та технічних документах, що відносяться до приготування певної кулінарної страви. Система НАССР повинна переглядатися, якщо відбулися будь-які зміни в процесі приготування страви.

У ресторанному господарстві, залежно від часу проведення, контроль якості поділяється на: 1) вхідний контроль, який передбачає здійснення перевірки якості придбаних у постачальників та фізичних осіб сировини,

напівфабрикатів, купівельних товарів. Згідно цього контролю перевіряється оцінка органолептичних показників та порівнюється з даними в супровідних документах, умовами договорів та нормативно-технічної документації. Якщо перевірка має позитивний результат, то виконують передачу придбаних товарних запасів на виробництво. Якщо було виявлено недоброякісні товарні зразки, то складається відповідна претензія до постачальника з наступним поверненням забракованої сировини чи напівфабрикатів; 2) операційний (технологічний) контроль, який полягає у перевірці виконання технологічних етапів кулінарної обробки сировини. При контролі процесу приготування певної страви власного виробництва необхідно: оцінити дотримання послідовності та правильності виконання технологічних операцій; перевірити режими теплової обробки сировини; проконтролювати закладку сировини у відповідності до затверджених рецептур; встановити порядок відпуску готових страв. Мета цього контролю направлена на вчасне виявлення та усунення недоліків, що виникають під час виготовлення та оформлення готової кулінарної страви. Засобами проведення операційного контролю можуть бути органолептична та фізико-хімічна оцінка якості; 3) вихідний (приймальний) контроль – контроль готової страви, виготовлених напівфабрикатів та купівельних товарів, призначених для відпуску до торгівельної зали закладу ресторанного господарства. Цей контроль передбачає визначення належної якості виготовлених страв та оцінку їх відповідності щодо встановлених технологічних умов, при цьому можуть бути виявлені недоліки виробничого процесу.

Вимоги до системи управління якістю та безпечністю розподіляються залежно від об'єкта управління: менеджмент якості; менеджмент безпечності харчових продуктів.

Система менеджменту якості та безпечності в закладі ресторанного господарства відображена у відповідних документах, які зберігаються в одному місці у паперовому чи електронному вигляді. В кожному закладі існує алгоритм процедури з контролю за документацією та внесенням змін до неї. Причини будь-яких змін, що вносяться до документації та є важливими для відповідності продукції встановленим вимогам, також задокументовуються. Відповідальний персонал постійно має доступ до них.

Підсумовуючи питання якості та безпеки кулінарної продукції у закладах ресторанного господарства можна з впевненістю сказати, що дотримання певних

вимог та правил, які зазначені у відповідних документах приводить до: покращення стабільності показників якості страви, що в свою чергу веде до задоволення споживчих потреб людини; підвищення доходів закладу та зменшенню витрат на відходи, що в свою чергу веде до зміцнення позицій закладу у сфері ресторанного консалтингу.

Література

1. Миколенко О.О. Аналіз вимог FSSC 22000:2017 версії 4.1. до схеми сертифікації системи управління безпечністю харчових продуктів. / О.О. Миколенко, Ю.В. Слива// Стандартизація, сертифікація, якість. 2017. – № 3(106). – С. 33-38
2. Шульгіна Л.М. Впровадження міжнародних харчових стандартів в Україні/ Л.М. Шульгіна, Г.П. Жалдак// Електронне видання «Modern Economics». 2019. – № 14. – С. 301-310. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://modecon.mnau.edu.ua/implementation-of-international-food-standards/>
3. Цюцяк А.Л. Контроль в системі управління якістю на підприємствах ресторанного господарства/ А.Л. Цюцяк// Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. – № 12. – С. 251-260
4. Маюрникова Л. А. Обоснование необходимости внедрения систем качества на предприятиях общественного питания / Л. А. Маюрникова, Т. В. Крапива, А. А. Кокшаров // Ползуновский вестник. – 2011. – № 3/2. – С. 192-196.
5. Белинська С. Концептуальні засади гарантій безпечності харчових продуктів / С. Белинська, Н. Орлова, Ю. Мотузка // Товари і ринки : КНТЕУ. – 2011. – № 4. – С. 176–182.

CONTENTS

BIOLOGICAL SCIENCES

The physiology of man and animals.

Ширина М.В.,Путро П.Д.,Москалева Н.В., Жолудев И.Н. КАРАНТИН И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ СТУДЕНТОВ.....	3

ECONOMIC SCIENCE

The economy of the enterprise

Ківер А.В.,Бєлова Т.Г. СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА..	5

Foreign economic activity

Наумов М. С. ВПЛИВ ТОВАРНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ НА РІВЕНЬ ЕКОЛОГІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ.....	9

Economy of industry

Савченко Ю. В., Сталович Н. С. МЕТОДОЛОГИЯ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ БЕЗОПАСНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ.....	12
Сталович Н. С., Савченко Ю.В. ТРАНСПОРТНАЯ УСТАЛОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГОРОДСКОГО ПАССАЖИРСКОГО ТРАНСПОРТА.....	15

PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Physical culture and sport: problems, researches, offers

Городинський С.І. ПРОЦЕС САМОПІДГОТОВКИ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	18
Ібрагімова Л.С. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВНЗ.....	21

PHILOLOGICAL SCIENCES

Rhetoric and stylistics

Ватченко С.А. КАЗУС АМЕЛИИ ФИЛДИНГА. ОБ ОДНОМ ИЗ ЭПИЗОДОВ ЖУРНАЛЬНОЙ ВОЙНЫ.....	24
Максютенко Е.В. СЕНТИМЕНТАЛЬНОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ Л. СТЕРНА. ОБ ИСКУССТВЕ ЖИЗНИ ЧУВСТВИТЕЛЬНОГО ПЕРИПАТЕТИКА ЙОРИКА	27

Theoretical and methodological problems of language research

Татарчук К.Г. ПРИКМЕТНИКОВІ ПРЕФІКСИ У ПОЕМІ BEOWULF	31

MUSIC AND LIFE

Of epochs, styles and genres

Ескенеев Ф.А. ЭСТРАДАЛЫҚ МУЗЫКАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ КӘСІБИЛІГІН ЖІКТЕУ. ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ӨН МӘТІНІ АВТОРЛАРЫ, МУЗЫКАНЫ ӨНДЕУШІЛЕР ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ	35

PEDAGOGICAL SCIENCES

Distance education

Анистратенко Е.А. STUDY OF STRESS RESISTANCE OF TEACHERS IN THE TRANSITION TO DISTANCE LEARNING.....	42

Problems of training of specialists

Ищенко М. В. ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ.....	48
Товканець О.С. ВАРІАТИВНІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	54
Hurin R.S. DIAGNOSIS OF FORMATION LEVELS OF FUTURE TEACHERS' COMMUNICATIVE SKILLS	58

Methodical bases of the educational process

Солоненко Г.С., Зазулина Н.С., Горохов А.С ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИВАЮЩЕГО ОБУЧЕНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	61

Modern methods of teaching

Вельчева Л.Г., Лихацька І.О. АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ	64
Вострикова М.В., Лобода С.Г., Чехранова И.В. АКТУАЛЬНОСТЬ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В СФЕРЕ МОДЕРНИЗАЦИИ СОЗНАНИЯ СОВРЕМЕННОГО ШКОЛЬНИКА	67
Беланова Н.В., Маневич В.А., Баранова Н.Г. КАК ПРЕПОДАВАТЬ РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРУ ДИСТАНЦИОННО	72
Ковалевская О.Н., Горбачёва Е.Ю., Васильева И.П., Домбровская С.П. КАК ОРГАНИЗОВАТЬ ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ. ПЛАН ДЕЙСТВИЯ ДЛЯ УЧИТЕЛЯ.	74

PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY

Байрбекова М., Жунисбекова Ж.А., Керимбекова Р.А. ЖЕТИМ ЖӘНЕ АТА-АНА ҚАМҚОРЛЫҒЫНСЫЗ ҚАЛҒАН ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ҚОҒАМҒА БЕЙІМДЕЛУІН ЗЕРТТЕУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ	80

AGRICULTURE

Technology of storage and processing of agricultural products

Лазаренко Н.А., Біленька І.Р. СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ СТРАВ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	83

CONTENTS.....	86

283916
283406
283891
283911
283931
283899
283900
283855
283857
283901
282085
283882
283930
283934
283936
283719
283529
283789
283797
283798
283895
283862